

OLIKA MEN LIKA

- ATT ARBETA MED BARNKONVENTIONEN I FÖRSKOLAN

Metodbok

Rädda Barnen

**Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.
Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta
situationer – i Sverige och i världen.**

**Vi ser en värld som tillgodoser varje barns
rätt till liv och utveckling, trygghet och
skydd och rätt till delaktighet.**

© 2014 Rädda Barnen
ISBN: 978-91-7321-355-4 Artikelnummer: 11500
Författare och projektledare: Tilda Sonesson och Linn Krane
Grafisk form: Pondus Kommunikation
Original: Linda Askervall
Tryck: Tryckeri City i Umeå AB
Ny reviderad upplaga, 2015.
Rädda Barnen
107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg
Tel: 08-698 90 00
kundservice@rb.se
www.raddabarnen.se

I samarbete med:

Tack,

personal, barn, föräldrar och vårdnadshavare på Årans och Kristallens förskolor,
utan er hade det inte gått att genomföra *Olika men lika*.

Regionalt utvecklingscentrum på LTU

Luleå-Gammelstads lokalförening

Alla som har engagerat sig ideellt

Luleå kommun

Arvsfonden

Innehåll

Varför Olika men lika?	6
Olika men likas upplägg	8
Kom igång!	10
Tidsplan	10
Föreläsare	10
Budget	10
Inköpslista	11
Vem leder?	12
Handlingsplaner	12
Om nulägesanalysen	14
Egna mål	15
Tema Barnkonventionen	16
Barnkonventionens grundprinciper	17
Vad säger förskolans läroplan om barnets rättigheter?	18
Barnets perspektiv och barnperspektiv	19
Förhållningssätt	20
Regler och rutiner	21
Övningar till tema Barnkonventionen	22
Tema Värdegrunden	34
Ett normkritiskt förhållningssätt	36
Att arbeta normkritiskt	37
Praktiskt värdegrundsarbete	39
Övningar till tema Värdegrunden	40
Tema Delaktighet och inflytande	50
Vad säger Barnkonventionen?	51
Varför ska barn ges inflytande?	51
Övningar till tema Delaktighet och inflytande	54

Tema Mångfald och jämställdhet	66
Diskriminering, kränkningar och trakasserier	67
Kulturkrockar	69
Genuspedagogik	69
Övningar till tema Mångfald och jämställdhet	74
Tema Föräldrar och vårdnadshavare	84
Övningar tema Föräldrar och vårdnadshavare	88
Vad händer efter Olika men lika?	95
Kopieringsunderlag	97
Ordlista	106
Boktips och länkar	107
Referenslista	108

Hej!

Välkommen till *Olika men lika*, metodboken som på ett enkelt, roligt och kreativt sätt ger idéer till hur Barnkonventionen kan förverkligas inom förskolan.

Boken går att följa, steg för steg, med målet att alla inom förskolan ska få kunskap om barnets rättigheter. Den riktar sig främst till pedagoger och förskolechefer, men även till föräldrar och vårdnadshavare.

Barnkonventionens grundprinciper, det vill säga artikel 2, 3, 6 och 12 utgör den röda tråden.

Arbetet med *Olika men lika* går att anpassa till vad varje förskola, arbetslag och barngrupp behöver och vill. Det passar både förskolor som har arbetat med Barnkonventionen tidigare och förskolor som är nyfikna på vad Barnkonventionen handlar om.

Varför Olika men lika?

Barnkonvention säger att:

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn. (Artikel 42)

Det betyder att Sverige har i uppgift att se till att alla barn och vuxna får kännedom om barnets rättigheter. I en enkätundersökning Rädda Barnen genomfört bland 25 000 barn i årskurs 6, 8 och första året på gymnasiet framgår att 80% inte vet någonting om vad som står i Barnkonventionen.¹ Barn är, enligt Barnkonventionen, alla upp till 18 år och därför är det viktigt att barn i alla åldrar får kännedom om den. Denna bok kan bidra till att lägga grunden för denna kunskap redan i förskoleåldern. De flesta pedagoger som arbetar på förskolor känner till

Barnkonventionen, men när frågan Hur jobbar ni med den? ställs blir en del osäkra.

Lagar och konventioner kan upplevas byråkratiska och krångliga och Barnkonventionen är nog inget undantag. Därför har Rädda Barnen, tillsammans med förskolepedagoger, barn, föräldrar och vårdnadshavare, tagit fram denna bok. Målet har varit att tillsammans hitta metoder för att förverkliga Barnkonventionen i den dagliga verksamheten, att ta ner den på golvet, som en pedagog uttryckte det. Resultatet håller du i din hand, *Olika men lika*.

¹ <http://www.raddabarnen.se/ung-rost>

Rädda Barnen

Rädda Barnen är en demokratisk, partipolitiskt och religiöst obunden folkrörelse som kämpar för alla barns rättigheter i Sverige och i världen.

Organisationen grundades för nästan 100 år sedan i England. Det var i maj 1919 som eld-själens Eglantyne Jebb arrangerade ett massmöte i Albert Hall, vilket blev startskottet för Save the Children Fund. Jebb ansåg att samhället måste förändras för att barn skulle få det bättre och hon var en av de första att formulera begreppet barnets rättigheter. Sex månader senare bildades Rädda Barnen i Sverige med Ellen Palmstierna som ordförande.

Rädda Barnen var mycket aktiva i tillkomsten av FN:s konvention om barnets rättigheter, kallad Barnkonventionen, vilken antogs av FN:s generalförsamling 1989. Med konventionen som inspiration och vägledning har Rädda Barnen sedan dess arbetat långsiktigt för att förbättra alla barns livsvillkor och för att stärka deras rättigheter.

Rädda Barnen har under två års tid arbetat med *Olika men lika* på två förskolor i Luleå för att ta fram denna bok. Pedagogerna har varit med och utvecklat övningar som de sedan har testat tillsammans med barnen samt deltagit i utbildningsdagar med olika teman. Föräldrar och vårdnadshavare har bjudits in till samtalsträffar om föräldraskap. Det är tack vare alla samlade erfarenheter från dessa två förskolor som vi kunnat ta fram boken *Olika men lika*.

Rädda Barnen vill att förskolan ska vara en plats präglad av nyfikenhet för det som är annorlunda samt att olikheter uppskattas som något positivt och tas tillvara, och tanken är att *Olika men lika* ska kunna bidra till detta.

Alla barn har rätt att bemötas med respekt och uppleva vistelsen på förskolan som trygg, lärorik och utvecklande. Förhoppningen är att *Olika men lika* genom att sprida kunskap och ge praktiska verktyg kan bidra till en tryggare förskola för såväl barn och personal som föräldrar och vårdnadshavare.

Lycka till!

Tilda Sonesson och Linn Krane

Projektledare
Luleå mars 2014

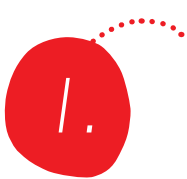
Olika men likas upplägg

Olika men lika består av fem delar. Del ett till fyra består av teman om Barnkonventionen, värdegrunden, delaktighet och inflytande, mångfald och jämställdhet och del fem om föräldrar och vårdnadshavare. Alla delarna är utformade för att det ska bli så enkelt som möjligt att arbeta med Barnkonventionen.

Varje del har en teoridel och en övningsdel. Det finns övningar för pedagoger samt övningar som genomförs tillsammans med barnen. Börja med teoridelen samt övningarna för er pedagoger. I samband med det planerar ni hur och när arbetet tillsammans med barnen genomförs genom att göra övningen När var hur? vilken finns som sista övning till varje tema. Ni väljer själva om ni vill genomföra samtliga övningar eller fokusera på några av dem. I delen om föräldrar och vårdnadshavare finns dels övningar för er pedagoger och dels övningar för föräldrar och vårdnadshavare som kan genomföras på både föräldramöten och samtalsträffar.

Alla övningar är utvecklade och testade i samarbete med förskolepedagoger och barn. För vissa barn, exempelvis de allra yngsta barnen, nyanlända barn som kanske inte kan svenska än eller barn med vissa funktionsnedsättningar kan det vara bra att fokusera på upplevelser och sinnen som att se, lyssna och känna. Ibland finns det tips på hur en övning kan anpassas för dessa barngrupper, men det betyder inte att de andra övningarna inte går att förändra. Använd boken som inspiration och ha fria händer att genomföra övningarna så att det passar er och barnen på er förskola.

Under arbetets gång kan det vara bra att reflektera över syftet med övningarna och att ha Barnkonventionen i bakhuvudet. Övningarna är tänkta att inspirera er till att arbeta med Barnkonventionen som en del av den ordinarie verksamheten. De är därför utvecklade kring aktiviteter som är vanliga i förskolan, till exempel lekar, samlingar och sagoberättande. I samband med varje övning står det förutom vilket syfte övningen har, även om något speciellt material kan vara bra att ha för att genomföra den.

Tema **BARNKONVENTIONEN** handlar om konventionen och dess grundprinciper. Barnkonventionen är utgångspunkten i hela *Olika men lika* och det är därför viktigt att få grundläggande kunskaper om den. Syftet med temat är att arbeta med Barnkonventionen på förskolans nivå, att kunna se konventionen som ett verktyg som går att använda i verksamheten samt inspirera till att arbeta med den.

Tema **VÄRDEGRUNDEN** handlar om att få möjlighet att reflektera över sitt eget förhållningssätt och vad som förmedlas till barnen. Det handlar om att utveckla arbetet med befintliga dokument och skapa tillfälle för reflektion kring er förskolas värdegrund och likabehandlingsplan. Syftet är att förtydliga innehållet i er förskolas värdegrund och skapa en gemensam bild av dokumentets innebörd. Normer är en viktig del av detta och därför är det bra att få möjligheten att stanna upp och reflektera över hur verksamheten faktiskt ser ut, vad som anses normalt och hur olikheter bemöts.

2.

Tema **DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE** handlar om hur barnen kan få större inflytande i sin vardag och bli mer delaktiga i utformningen av förskolans verksamhet. Alla barn har rätt att göra sin röst hörd enligt Barnkonventionen och det kan vara bra att reflektera över synen på barn i den egna verksamheten. Fokus ligger inte på teori utan på praktik, och avsnittet innehåller därför en något kortare faktatext i jämförelse med övriga teman. Det viktiga är att utvärdera den egna verksamheten och reflektera över vilka synliga och osynliga regler och rutiner som finns. Syftet med detta tema är att se över verksamheten och fundera på hur barnen kan bli mer delaktiga samt arbeta för att ta reda på hur barnen upplever sin vardag i förskolan.

3.

Temat **MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET** är ett bredare område som innehåller flera mindre delar. Kärnan i detta tema är att alla barn har samma rättigheter och lika värde och ingen ska utsättas för diskriminering, kränkningar eller trakasserier. Syftet är att reflektera över vad mångfald innebär på just er förskola samt vilket bemötande och förståelse som finns för olikheter.

4.

FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE handlar om samverkan mellan förskolan och hemmet. Det handlar även om att stärka gemenskapen föräldrar emellan, vilket kan skapa förutsättningar för föräldrarna att lära känna människor de kanske annars inte skulle ha tagit kontakt med. Oavsett om och i så fall hur ni planerar att involvera föräldrar och vårdnadshavare kan det vara bra att informera dem om *Olika men lika*.

5.

Det är meningen att ni alltid ska utgå från er egen verksamhet, om ni redan känner till Barnkonventionen väl kan ni arbeta vidare utifrån det ni behöver. *Olika men lika* består av fakta, tips och råd som ska fungera som ett hjälpmedel i verksamheten och förhoppningsvis inspirera er till ett fortsatt arbete med Barnkonventionen.

I nästa avsnitt som heter Kom igång! får ni hjälp att planera arbetet med *Olika men lika*. Längst bak i boken hittar ni kopieringsunderlag, en ordlista, boktips, länkar och referenser.

Längst bak i boken finns boktips om ni vill läsa mer om något som ni är intresserade av.

Tips!

Kom igång!

Här kommer några tips för att komma igång med *Olika men lika*.

Tidsplan

Gör en tidsplan där ni planerar in under vilken period ni vill genomföra *Olika men lika* och under vilka dagar. Hur många dagar har ni till förfogande? Kan ni använda er av planeringsdagar? När på året passar det bäst för er? Har ni möjlighet att stänga förskolan för att ha föreläsningar i samband med *Olika men lika* eller har ni öppet och tar in vikarier?

Förslagsvis kan varje tema ges en heldag för faktagenomgång och övningar, därefter ett par-tre veckor för att genomföra övningarna tillsammans med barn och kollegor innan nästa tema påbörjas. Efter varje tema kan det vara intressant att höra hur det gått för era kollegor och dela med er av erfarenheter.

Planera gärna in en avslutningsträff för personalen när ni jobbat färdigt med *Olika men likas* fem delar. Använd er av avsnittet Vad händer efter *Olika men lika*? som hjälper er att förankra arbetet med Barnkonventionen så att den kan bli en del av er verksamhet också i framtiden.

Föreläsare

Ett förslag är att bjuda in föreläsare till de fyra olika temana. Se er om efter föreläsare med rätt kunskaper och skicka gärna information om *Olika men lika* så att de kan skraddarsy föreläsningarna för er. Antingen kan ni lämna över ett helt tema till en föreläsare, med både fakta och övningsdel eller göra övningsdelen på egen hand.

Budget

Gör gärna en budget och se över om ni behöver material till övningar, titta igenom inköpslistan! Vill ni ha föreläsare kan ni budgetera för det också. Vill ni ha heldagar där alla i personalstyrkan medverkar kan det vara bra att tänka på att budgetera för vikarier. Finns det en lämplig lokal för föreläsningar eller skulle det vara bättre att hyra en? Vilka övriga kostnader kan uppstå i samband med genomförandet av *Olika men lika*?

Olika men lika går att anpassa inte bara efter era behov utan också efter era förutsättningar. Nedan följer några förslag på hur ni kan gå tillväga när budgeten är liten eller tiden knapp. För att spara tid kan man lägga extra energi på de övningar som kan göras i samband med annat som ingår i den ordinarie verksamheten. Finns det inte ekonomi till att anlita externa föreläsare finns det kanske en ideell person inom Rädda Barnens lokalförening som kan föreläsa? Information om var er närmaste lokal- förening finns hittar ni på www.raddabarnen.se.

Ett annat alternativ är att några pedagoger får i uppgift att föreläsa för sina kollegor utifrån faktatexten som inleder varje tema. En förskola som inte hade möjlighet att ta in vikarier stängde förskolan lite tidigare på eftermiddagarna ett par tillfällen per termin, för att kunna genomföra de olika temana i *Olika men lika*. Litteratur till pedagoger såväl som till barn kan vara en god investering, men det går även bra att låna böcker. Ta med *Olika men lika* till ert närmsta bibliotek och visa boklistorna och fråga om de finns, eller om de kan ta in dem. Eller finns det kanske andra böcker om barnets rättigheter?

Tips!

Får ni problem att finansiera externa föreläsare kan ni fråga andra förskolor om ni kan ha en eller flera ihop.

Detta är en lista med material som kan vara bra att ha när ni genomför *Olika men lika*. Det finns dock inga måsten utan det går även fint att använda det som finns tillhands och i vissa fall ändra ett par moment.

Inköpslista:	
• papper	☐
• pennor	☐
• kriter	☐
• tuschpennor	☐
• målarfärg	☐
• penslar	☐
• färgpapper	☐
• lim	☐
• saxar	☐
• tidningar och magasin	☐
• block	☐
• flörtkolor	☐
• glitter	☐
• snören	☐
• piprensare	☐
• äggkartonger	☐
• övrigt pysselmaterial	☐
• en docka som barnen inte har sett förut	☐
• stora pappersark	☐
• anteckningsblock	☐
• blädderblock	☐
• gosedjur	☐
• dockor	☐
• utklädningskläder	☐
• videokamera	☐
• Dessa böcker finns det övningar kring: <i>Alla barns rätt, Pricken, Pappa hämtar, God natt Tyra, Vem är det? Min familj, Orättvist, Min kropp är min.</i> Titta gärna igenom boktipsen längst bak och se om ni vill och behöver köpa in fler böcker.	☐

Tips!

Till vissa övningar behövs kamera och filmkamera. Planerar ni att använda dessa metoder kom ihåg att först fråga föräldrar och vårdnadshavare om det går bra att deras barn är med på foto och film.

Berätta gärna om **Olika men lika** och varför ni använder kamera samt vem som kommer att se bilderna/filmklippen. Filmar ni i kapprum bör ni informera om att även föräldrar och vårdnadshavare kan komma med i bild.

Tips!

Beroende på hur mycket tid ni har kan det vara bra att tidsbegränsa diskussionsuppgifter och andra övningar. Pågår bra och givande diskussion kan det dock vara lämpligt att låta den pågå en stund. Ha gärna någon som håller koll på klockan och som säger ifrån när det är dags att gå vidare.

Vem leder?

Olika men lika kan drivas på egen hand av en förskola, eller i samarbete med en av Rädda Barnens lokalföreningar. Ni bestämmer själva vem som ska leda *Olika men lika*. Kanske finns det någon från lokalföreningen som har möjlighet att agera projektledare?

Driver ni *Olika men lika* på egen hand kan det vara bra att dela upp arbetet mellan er. Ett förslag är att olika personer ansvarar för olika delar av arbetet, ni kan ha olika roller där någon ansvarar för budgeten, en annan för externa föreläsare, en tredje för administration och så vidare. Ni kan helt enkelt anpassa arbetet med *Olika men lika* som det passar bäst för er.

Handlingsplaner

Under arbetet med *Olika men lika* får barn träna på att uttrycka känslor samtidigt som de får kunskap om sina rättigheter. I samband med detta kan det hända att barn berättar om saker som gör dem ledsna. De kanske antyder att något inte är som det ska eller ni kanske får en känsla av att något inte står rätt till. Det kan vara värdefullt att innan *Olika men lika* påbörjas se till att ni har handlingsplaner för olika situationer samt att hela personalstyrkan känner till dem.

Om ni på förskolan misstänker att ett barn far illa anmäler ni det till socialnämnden. Alla som arbetar med barn eller möter barn i sitt arbete har anmälningsplikt, det vill säga är skyldiga att göra en anmälan vid misstanke om att ett barn far illa, till exempel utsätts för våld, vanvård eller bevittnar våld.²

Om ett barn befinner sig i en svår situation kan ni hjälpa barnet på förskolan genom att bekräfta och få barnet att känna sig sett. Fråga och lyssna på barnet - även små barn kan berätta och svara på frågor genom till exempel att rita teckningar eller svara på frågor genom att peka på smileys som symboliserar olika känslor (ledsen, glad och så vidare).

Om ni pedagoger misstänker att ett barn far illa kan ni vända er till förskolechefen. Mer information om anmälningsplikt finns på socialstyrelsens hemsida, www.socialstyrelsen.se. På hemsidan hittar ni även information om hur ni går tillväga om ni misstänker att ett barn utsätts för våld, vanvård eller annan kränkande behandling.

Rädda Barnen har en föräldratelefon och föräldr mejl dit föräldrar och vårdnadshavare kan vända sig om de behöver hjälp och stöd i frågor rörande föräldraskap.

² 14 kap. 1§ SoL.

**”Att vi är lika
men olika! Och
alla har rätt att
vara det...”**

Pedagog om vad de har lärt
sig under *Olika men lika*.

De bemannas av föräldrar och medmänniskor runt om i Sverige som kan lyssna och stötta. Hänvisa gärna till dem om ni upplever att en förälder eller vårdnadshavare behöver stöd som ni inte har möjlighet att ge.

Föräldraretelefon: 020-786 786
Föräldraremail: foraldrar@rb.se

Olika men lika behandlar även ämnet diskriminering och här kan det också vara bra med en handlingsplan. Om det har förekommit eller förekommer någon typ av diskriminering eller trakasserier på förskolan kan detta anmälas till diskrimineringsombudsmannen (DO).

Kränkande behandling anmäls till barn- och elevombudet vid Skolinspektionen. Om ett barn berättar att det upplever sig utsatt för kränkande behandling är förskolan skyldig att vidta åtgärder och om situationen inte förbättras kan en anmälan göras.³

Mer information om hur en anmälan till diskrimineringsombudsmannen görs finns på www.do.se. Där finns även allmän fakta, olika blanketter samt information om vad som händer efter att en anmälan är gjord.

En anmälan till Skolinspektionen kan göras på www.skolinspektionen.se under fliken Att anmäla. Där finns även mer information om hur Skolinspektionen arbetar.

Om nulägesanalysen

För att anpassa *Olika men lika* till era behov och önskemål inleder ni med att alla i personalen som ska delta fyller i nulägesanalysen som finns längre bak i boken. Fyll i den en och en. Först ställs faktabaserade frågor kring varje del för att ni ska få en uppfattning om vad ni redan kan och således inte behöver lägga lika mycket tid på. Därefter rangordnar ni samtliga delar utifrån vad ni är mest intresserade av, för att ni ska kunna planera arbetet inte enbart efter vad ni behöver utan även efter vad ni vill. Var och en räknar ihop sina poäng, och när alla är klara räknar ni ihop allas poäng. Då kommer ni få fram en ordning utifrån vilken ni kan planera upplägget av *Olika men lika*. Den del med minst poäng är den del som ni bör lägga mest tid på. Får ni ungefär lika många poäng per del, lägger ni ungefär lika mycket tid på alla delar.

Ta sedan en titt på vilka arbetsdokument ni har. Finns de tillgängliga på er hemsida? Vem har varit med och tagit fram dessa? Efterlevs de i det dagliga arbetet? Om inte kan det vara en idé att uppdatera eller skriva om. Gör det gärna i samband med *Olika men lika* under temat Värdegrunden. Nulägesanalysen har troligen gett er en bild av hur väl personalen känner till dokumenten.

Tips!

Rädda Barnens material *Stopp, min kropp!* handlar om att prata med barn i alla olika åldrar om sexualitet, kroppens privata områden och vad man får och inte får göra mot eller med andras kroppar. Det är gratis och finns att ladda hem som PDF på Rädda Barnens hemsida: www.raddabarnen.se, sök på *Stopp min kropp!*

³ <http://do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Utbildning/Likabehandlingsarbete-i-forskolan/>

Upplägg

När ni har gått igenom alla punkterna i detta kapitel kan det vara en god idé att fylla i rutan nedan. Skriv in datum, tider, teman, föreläsare, vem som leder och så vidare. När och hur vill ni involvera föräldrar och vårdnadshavare? Glöm inte att avsätta tid för avsnittet *Vad händer efter Olika men lika?*

Vårt upplägg

Egna mål

Huvudmålet med *Olika men lika* är att förverkliga Barnkonventionen i förskolan och att alla på förskolan ska få kunskap om den. Det kan dock vara bra att fundera på om ni behöver utforma

egna mål. Varför vill ni genomföra *Olika men lika* och vilka möjligheter har ni? Skriv upp mål beroende på tidsplan, budget samt nulägesanalys. Det kan vara en god idé att senare gå tillbaka till målen för att bli påmind om dem. Påbörja sedan arbetet med de fem olika delarna.

Mål

Foto: Mostphotos

..... Tema

BARNKONVENTIONEN

Syftet med detta tema är att ni ska få kunskap om Barnkonventionen samt inspireras att förverkliga den i det dagliga arbetet. Det handlar alltså inte om att plugga in konventionen, utan att lära sig använda den som ett verktyg. Vidare är syftet att barnen får en lättare introduktion till Barnkonventionen, på ett sätt som passar dem. För de yngsta barnen handlar det mer om att lägga en grund, berätta, titta och i sin egen takt förstå. Målet är att arbetet med Barnkonventionen blir en del av den ordinarie verksamheten. Så småningom behöver ni kanske inte tänka lika mycket på hur ni gör. Det kan ta ett tag att komma in i det, men till slut kommer den förhoppningsvis att sitta i ryggraden. Låt det ta den tid som behövs.

Fakta

Barnkonventionen antogs 1989 och har ratificerats av alla länder i världen utom USA. Tidigare deklamationer för barnets rättigheter har inte varit bindande, men en konvention har juridisk kraft eftersom de stater som förbinder sig till den är skyldiga att respektera den och kan ställas till svars om de inte gör det. Barnkonventionen är ett sätt att belysa vikten av barnets särskilda rättigheter.⁴

Barnkonventionen står på principen om barnets bästa, barn har fullt människovärde och behöver särskilda rättigheter för att kunna erhålla detta. Det innebär att barndomen ges ett egenvärde i sig och barnets rätt till lek är viktigt. Vidare har barn rätt att inte diskrimineras, att komma till tals och att utvecklas. För att kunna använda sig av sina rättigheter måste barn först bli medvetna om att de finns. Enligt artikel 42 i Barnkonventionen ska konventionsstaterna informera barn och vuxna om konventionen och dess innehåll. Konventionen ska implementeras i alla verksamheter som rör barn och det första steget i detta arbete är att informera barn och vuxna som arbetar med eller för barn om barnets rättigheter.⁵ Principen om barnets bästa är grundläggande i Barnkonventionen och innebär att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet i alla fall som rör barn, till exempel vid myndighetsbeslut eller vårdnadstvister.

En konventionstext kan ibland kännas krånglig och det kan därför vara viktigt att ta ner den på en nivå som är lätt att förstå och arbeta med. Det är trots allt de små sakerna i vardagen som verkligen gör skillnad, som att se barn som individer och behandla dem därefter, se vad ett specifikt barn behöver en dag och ge dem utrymme att utvecklas.

I arbetet med *Olika men lika* ligger fokus främst på de så kallade grundprinciperna.

Barnkonventionens grundprinciper

Grundprinciperna är artikel 2, 3, 6 och 12 och beskriver det centrala i Barnkonventionen. Dessa fyra artiklar utgör grunden i Barnkonventionen och bör användas som utgångspunkt för arbetet med konventionens alla rättigheter. De fyra grundprinciperna är därmed viktiga för hur de andra artiklarna ska tolkas.

→ Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

De länder som anslutit sig till konventionen har skyldighet att ge alla barn samma rättigheter och möjligheter oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt. Länderna är skyldiga att göra allt de kan för att barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering.

Tips!

På www.barnombudsmannen.se finns det massor av bra material att beställa och ladda ner, bland annat en affisch om Barnkonventionen. Varför inte sätta upp den i personalrum och korridorer för att bli påmind?

^{4,5} <http://www.raddabarnen.se/barnkonventionen/>

Tips!

Kan övriga anställda vara med i **Olika men lika** på ett hörn? Kan exempelvis kökspersonal och lokalvårdare jobba för alla barns rättigheter i sina arbeten?

→ Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet.

Barnets bästa ska alltid komma först och vara avgörande i alla fall som rör barnet, oavsett om det gäller beslut eller åtgärder som tas av myndigheter, offentliga eller sociala välfärdsinstitutioner. Detta gäller både små och stora beslut som påverkar barnet. Länderna som anslutit sig till konventionen ska se till att alla som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller de krav och lagar som landet har till exempel vad gäller säkerhet, hälsa och personalens antal.

I förskolan kan detta innebära att försöka ha en verksamhet uppbyggd runt barnets bästa och att lyssna in barnets tankar och åsikter.

→ Artikel 6

Barnet har rätt till liv och utveckling.

Barnet har en självklar rätt till liv och utveckling och artikel 6 är avgörande för genomförandet av hela konventionen. Utveckling är ett helhetsbegrepp som är centralt i hela konventionen eftersom många av de andra artiklarna är en förutsättning för att barnets skunnaleva och utvecklas, till exempel skydd mot våld och utnyttjande, förebyggande av psykisk ohälsa och självskadebeteende samt icke-diskriminering.

I förskolans verksamhet går det att arbeta med detta genom att se till barnets utveckling och lärande, fråga barnen vad de har lärt sig på förskolan och vad de skulle vilja lära sig. Att lära är en rättighet och det är viktigt att barnen känner glädje och intresse för det de lär sig samt har möjlighet att påverka innehållet i vardagen i förskolan.

→ Artikel 12

Alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter.

Barnet har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och de ska också ha betydelse när beslut som rör barnet fattas. Barnet ska känna sig sett och bekräftat och det är av vikt att hitta sätt att låta alla komma till tals.

På förskolan handlar det om att barnet ges utrymme till inflytande och rätt att påverka sin vardag. Det är viktigt att barnen känner sig sedda och att de faktiskt blir det, att deras åsikter har betydelse för hur verksamheten planeras och genomförs. Att de vuxna lyssnar på barnen.

Vad säger förskolans läroplan om barnets rättigheter?

En viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010

De grundläggande värderingarna i läroplanen för förskolan lägger stor vikt vid att förskolan ska utgöra en god grund för att barnen ska kunna lära sig vad det innebär att vara en del av ett demokratiskt samhälle. Vidare ska barnen, enligt läroplanen, lära sig att visa varandra hänsyn. De vuxnas förhållningssätt är mycket viktigt för att förmedla normer som bidrar till acceptans och nyfikenhet för varandra.

Dessutom ska inget barn utsättas för diskriminering och förskolan ska aktivt arbeta med att skapa respekt för alla människor. Förskolan bör sammanfattningsvis, enligt läroplanen, försöka arbeta med att skapa en

trivsam och utvecklande miljö för barnen samt att hjälpa dem att lägga en god grund så att de kan utvecklas och förstå demokratiska värderingar.

Barnets perspektiv och barnperspektiv

Barn är, enligt Barnkonventionen, alla människor under 18 år. Barnets bästa ska alltid komma i första rummet, barnet har rätt att komma till tals och vuxna ska lyssna. Men vad är egentligen barnets bästa? Hur får barnet möjlighet att höras i vardagen? Vad är egentligen barnperspektiv – ett perspektiv på barn eller barnets eget perspektiv?

Barnets inflytande handlar om att barnet ska ha rätt att påverka sin vardag och att vuxna gör sitt bästa för att se situationer från barnets perspektiv och handla därefter. Vuxna ser saker från sitt eget perspektiv och det kan därför vara svårt att skilja på när vi ser barnet med utgångspunkt i vår egen syn på barn och när vi försöker se ur barnets perspektiv.

Innebär det att ha ett barnperspektiv om barnen inkluderas i planeringen av dagens aktiviteter? Inte om barnen själva inte upplever att de får vara med och bestämma. Det är viktigt att skilja på vad barnet själv känner, upplever, ser och hör och hur vuxna ser på barn. Vad en vuxen upplever är alltså inte med nödvändighet samma sak som vad ett barn upplever även om det handlar om samma situation. Därför bör vuxna välja att försöka se situationer ur ett barnperspektiv för att försöka förstå vad barn upplever.⁶

Första steget i denna process kan vara att förstå vad som är viktigt för barn. Inom förskolan är kanske olika delar av verksamheten viktiga för vuxna medan det kanske är andra delar som

är viktiga för barn. En studie visade att barnen på en förskola tyckte att kunna välja var och när de ville leka var viktigt medan detta upplevdes skapa kaos och mindre kontroll för pedagogerna.⁷ Detta i all välmening eftersom pedagogerna ansåg att barnens säkerhet var det mest centrala i verksamheten och upplevde därmed inte att barnen på något sätt hindrades av de regler som följde av detta. Det kan därmed vara en god idé att ha en pågående dialog med barnen kring verksamheten och aktiviteter för att kunna sätta sig in i hur de egentligen upplever den.⁸

Under arbetet med att göra barnen delaktiga är det viktigt att reflektera över på vilket sätt frågor ställs, vilka svar som förväntas och hur det påverkar barnen. Det gäller att se barn som fullvärdiga människor med egna perspektiv, åsikter och rätt att uttrycka sig och bli lyssnade till. Barnperspektiv och barnets perspektiv innebär alltså både vuxnas syn på barn samt barnets syn på sitt eget liv och sin egen situation. Som vuxen går det inte att helt och hållet välja att endast se från barnets perspektiv utan man bär alltid med sig sitt eget perspektiv också, vilket inte behöver orsaka en konflikt eftersom barnets perspektiv och den vuxnes perspektiv inte alltid står i motsats till varandra.⁹

Sammanfattningsvis handlar detta om att verkligen försöka förstå barnets upplevelse av sin egen tillvaro för att fatta beslut med hänsyn till barnets perspektiv.

Appen **Alla barns rätt** är en interaktiv bilderbok som handlar om alla barns rättigheter. Den förklarar på ett enkelt och kreativt sätt artiklarna i Barnkonventionen. Bra för både stora och små!

Tips!

⁶⁻⁹ Arnér, 2009.

Förhållningssätt

Det egna förhållningssättet är bland det viktigaste men också kanske svåraste att arbeta med. Därför är det bra att stanna upp ställa frågor till sig själv. Reflektera över varför ni gör på ett visst sätt, vilka effekter det får och hur ni skulle kunna göra istället. Exempel på saker ni kan fråga er själva är: Hur behandlar jag pojkar och flickor, pratar jag likadant med dem? Hur ger jag komplimanger? Vilka leksaker introducerar jag för olika barn? Hur gör jag när en konflikt uppstår? Tar jag tag i den direkt? Går därifrån? Låtsas att jag inte ser? Tänker att jag ska ta upp det senare?

Det finns ett ordspråk som lyder: Barn gör inte som vuxna säger, barn gör som vuxna gör. Det ligger något i det och det är bra att fundera på hur man faktiskt reagerar i olika situationer och hur det uppfattas av barnen. Utan onda avsikter kan saker som vuxna gör eller säger missuppfattas av barn. Genom att till exempel säga åt en pojke som vill ha klänning att det bara är flickor som har klänning signaleras att

pojken gör fel. Ställ gärna frågor och för en dialog med barnen. Ge barn komplimanger för olika saker istället för att bara säga att de är fina eller duktiga.

Fundera över hur ni pratar med barn? Tar ni dem på allvar när de uttrycker en åsikt? Fråga er själva: Hur ställer jag mig till om någon uttrycker en åsikt som jag inte håller med om? Lyssnar och försöker förstå, ignorerar, viftar bort, säger emot? Hur reagerar jag om en person i gruppen betar sig på ett avvikande sätt? Är jag accepterande, blir jag irriterad, nyfiken, ignorerande?

Visa gärna barnen att det går att tycka om varandra trots att man ibland tycker olika. Det är okej att visa känslor och att prata om våra känslor. Något som ibland kan vara svårt är att kunna säga vad en själv är bra på. Genom att göra det visar ni också barnen att det är okej att tycka att en själv är bra på saker och att tro på sig själv.

Regler och rutiner

En av övningarna i det här temat handlar om att se över regler och rutiner. Försök att komma bort från rutiner som finns för att de alltid har funnits. Prova gärna att formulera en anledning till en viss regel eller rutin. Skulle det vara svårt att komma på kanske det är en god idé att fundera på alternativa lösningar.

På en förskola infördes flexibelt mellanmål. Pedagogerna upplevde att mellanmålet på eftermiddagen ofta var ganska rörigt när många barn skulle äta samtidigt och dessutom avbröt det ofta barnens lekar på ett abrupt sätt. De kände också att de inte riktigt hann se och prata med alla barn under tiden de satt ner och åt tillsammans. Istället för att alla skulle äta vid ett visst klockslag började de duka upp mellanmålet vid ett mindre bord med plats för endast några barn där en eller två pedagoger satt under en timmes tid. Barnen fick veta att mellanmålet var färdigt och kunde droppa in eftersom för att äta. På detta sätt fick de själva

välja när det passade bäst att avbryta eller pausa leken, pedagogerna hann se och prata med alla barn och mellanmålet blev därmed en mysig stund. Pedagogerna hade vissa farhågor innan de provade detta som till exempel att fler barn än det fanns plats för skulle vilja äta samtidigt men det visade sig fungera riktigt bra och mellanmålet blev en lugnare stund för både barn och vuxna. Detta är ett exempel på hur rutiner kan ändras för att ge barn mer frihet samt hur det går att jobba med barnets bästa på en vardaglig nivå.

Kontakta en av Rädda Barnens lokalföreningar om ni vill ha ytterligare information om Barnkonventionen. Det finns olika foldrar och broschyrer som ni kan använda er av i arbetet med **Olika men lika**. På www.raddabarnen.se kan ni leta upp er närmsta lokalförening.

Tips!

..... Övningar till tema

BARNKONVENTIONEN

FÖR PERSONAL

Övning: Ge varandra feedback

Syfte

Att hjälpa varandra i arbetet med Barnkonventionen och att reflektera över det som sker omedvetet.

Material

- Papper
- Pennor

Gör så här

Ofta vet vi vad vi bör göra, men glömmer bort oss och ibland sker saker omedvetet. Hjälp varandra därför att upptäcka sådant ni vill förändra i verksamheten och beröm när en kollega gör något bra! Sätt er två och två eller i små grupper. Berätta för de andra när och hur du vill ha feedback. Vill du ha den direkt när något inträffar, eller i lugn och ro vid ett senare tillfälle? Vill du veta vad som är positivt och vad du kan tänka lite extra på vid samma tillfälle?

Feedback kan bestå av beröm, ifrågasättande eller kritik.

Hjälp varandra att komma ihåg och arbeta efter allt som ni har lärt er. Det är inte meningen att någon ska ta illa upp på något vis utan detta kan hjälpa er att utvecklas.

Fundera på om pip-feedback kan fungera för er. Ni får under arbetet med *Olika men lika* reflektera över hur ni kan bemöta alla barn på ett jämställt och normkritiskt vis. Det kan dock vara lätt att falla in i gamla mönster. Påminn varandra genom att säga pip när en kollega säger något som kan sägas på ett annat sätt, exempelvis att inte säga nej lika ofta eller att inte ge beröm endast för ett barns utseende. Säg eller viska pip när en situation med barnen uppstår som du vill ifrågasätta. Det kan vara bra att vara diskreta, så att inte barnen börjar undra varför ni säger pip.

Övning: Pyramiden

Syfte

Att genom diskussion och reflektion få kunskap om Barnkonventionen.

Material

- Barnkonventionen (den finns under kopieringsunderlag längst bak, varje par bör ha tillgång till ett exemplar)
- Saxar

Gör så här

Börja med att sätta er parvis. Klipp ut artiklarna och rangordna dem som en pyramid. Högst upp finns den, enligt er, viktigaste artikeln, på raden under de som är näst viktigast och så vidare till den sista och bredaste raden längst ner. Alla artiklar är givetvis viktiga, och det finns inga rätt eller fel.

När ni börjar känna er klara kan ni jämföra de olika pyramiderna i rummet. Vilka likheter respektive olikheter finns det? Lyssna på varandra och förklara hur ni tänker.

Påståenden

1. *En förälder har rätt att läsa sitt barns dagbok.*
2. *Man blir vuxen vid 18 års ålder.*
3. *Föräldrar vet alltid vad som är bäst för deras barn.*
4. *Det är skadligt för barn att arbeta.*
5. *Föräldrar ska avstå från sina intressen för barnens skull.*
6. *Barn har det bra i Sverige.*
7. *Vuxna lyssnar på barn.*
8. *Barn ska själva få bestämma vilka kläder de ska ha på sig.*
9. *Föräldrar har alltid rätt att träffa sina barn.*
10. *I Sverige har alla barn rätt till sjukvård.*
11. *Skolan och förskolan ska stötta barn som har det svårt hemma.*
12. *Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.*
13. *Alla vuxna och barn bör känna till Barnkonventionen.*

Övning: Ja eller nej kring Barnkonventionen

Syfte

Att få större insyn i Barnkonventionen samt reflektera över sina egna och andras åsikter.

Material

- En grön och en röd lapp till varje deltagare.

Gör så här

En person läser upp ett påstående från listan nedan. Alla håller upp en grön lapp om de håller med eller en röd lapp om de inte gör det.

Det finns inget rätt eller fel, alla får ha sin egen åsikt. Gå ett varv och låt de med gröna lappar få säga varför de håller med, och därefter får de som hållit upp röda lappar förklara varför de inte håller med. Gör likadant med resterande påståenden. Alla påståenden är inspirerade av olika artiklar i Barnkonventionen.

Övning: Bli en bättre lyssnare

Syfte

Öva på att lyssna.

Gör så här

Denna övning genomförs i par, gärna under en liten promenad. Gå iväg två och två. En i paret börjar med att berätta något för den andre, det spelar egentligen ingen roll vad men behövs inspiration finns ett par exempel nedan. Den andre lyssnar utan att svara eller ställa frågor. Efter några minuter byter ni roller.

Övningen går ut på att ni ska lyssna. Lyssna utan att ge kommentarer eller att bedöma.

Ni kan svara ja, okej eller nicka för att bekräfta att ni lyssnar på den som talar, men inte mer än så. Ofta när vi lyssnar svarar vi direkt.

Kanske svarar vi genom att utgå från oss själva, om något liknande vi upplevt, med det vi tror att personen vill höra eller genom att ställa frågor. Denna övning går ut på att enbart lyssna.

Förslag på vad ni kan prata om: Berätta om din uppväxt, berätta om en resa du gjort, berätta om någon vän eller släkting du tycker mycket om.

När alla har kommit tillbaka kan den som vill berätta hur övningen kändes. Var det svårt, lätt, konstigt?

”Vi har märkt ett större lugn i gruppen och mindre konflikter.”

Pedagog om hur barngruppen har påverkats av *Olika men lika*.

Foto: Rädda Barnen

Övning: Barnchecklista!

Syfte

Att rannsaka ert arbete samt diskutera eventuella förändringar.

Material

- Barncheckfrågorna (se nedan) kopierade till varje par.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Dela upp er två och två, gärna i nya par. Diskutera rutiner och regler ni har på förskolan och besvara sedan barncheckfrågorna till höger utifrån en regel eller rutin.

Om svaret på någon av dessa frågor är nej kan ni fundera på hur ni skulle kunna göra istället. I många situationer krävs det ingen större förändring för att skapa en ny rutin som följer Barnkonventionen.

Några exempel på rutiner som kanske finns på förskolan:

- Fasta tider för mellanmål
- Bestämda platser kring bordet
- Samling/ ingen samling
- Alla måste gå ut vid en viss tidpunkt

Låt sedan varje par få berätta för alla vilka rutiner som diskuterades och om eventuella slutsatser drogs. Avsluta övningen med att sätta er i era arbetslag och fundera över om ni kan, bör och vill testa några nya idéer i arbetet med barnen. Planera i så fall vad och när det ska göras.

Barncheckfrågor

- Har du analyserat vilka barn som kan diskrimineras av beslutet eller om någon gynnas mer än någon annan? Om inte, gör det nu!
- Innebär beslutet att barnets bästa sätts i främsta rummet?
- Tillgodoses barnets rätt till utveckling genom beslutet?

Tips!

Börjar tiden bli knapp kan ni kombinera fikapausen med en diskussionsövning.

Övning: Gör en affisch om Barnkonventionen

Syfte

Att lära sig mer om Barnkonventionen samt att senare enkelt kunna återgå till den.

Material

- Stora pappersark
- Målarfärg
- Penslar
- Kritor
- Annat pysselmaterial
- Barnkonventionen (har ni redan gjort Pyramiden kan ni använda korten därifrån).

Gör så här

Sätt er tillsammans med ert arbetslag och titta igenom Barnkonventionen. Rita, måla och skriv upp artiklar som ni tycker är viktiga.

De som vill kan berätta för hela gruppen om sin affisch. Sätt upp affischerna i korridorer eller i personalrum.

.....

Övning: När var hur?

Syfte

Planera och strukturera ert arbete med barnen.

Material

- Övningarna för barn till detta tema så att alla kan se dem, förslagsvis kopierat eller via projektor.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Sätt er i era arbetslag och läs igenom alla övningar för barn inom detta tema. Planera när och hur ni vill genomföra dem. Vill ni genomföra dem i någon särskild ordning? Känns någon övning mer relevant än någon annan? Har ni allt material ni behöver? Vem ansvarar för vad? Kan någon anteckna resultat så att ni kan berätta för hela personalgruppen vid nästa tema?

Välj ut de övningar ni hinner med och tror kommer passa bra i just er barngrupp.

MED BARNEN

Nedan följer övningar som kan genomföras tillsammans med barnen. Anteckna gärna vilka övningar ni genomfört samt hur det gick. Inled nästa tema med att berätta lite för era kollegor hur det gått att arbeta med föregående tema.

Övning: En ny vän

Syfte

Att introducera *Olika men lika* och Barnkonventionen för barnen. I senare övningar, eller i situationer som dyker upp, kan ni referera till övningen och diskutera kring kollaget.

Material

- En docka, gärna en ny
- Ett stort pappersark
- Saxar
- Pennor
- Kritor
- Målarfärg
- Tidningar
- Kamera

Gör så här

Använd er av en docka som ni presenterar för barnen. Berätta att dockan är ett barn som ska börja på förskolan. Börja med att låta barnen bestämma vad dockan heter. Fråga sedan vad barnet behöver och skriv ned eller rita barnens förslag på ett stort papper. Berätta sedan att det är barnets rätt att få vissa saker som till exempel bostad, mat, familj, sjukvård, förskola, vänner, ett namn och kärlek. Ni kan med fördel fundera ut lite frågor till barnen i förväg att diskutera kring, exempelvis vad händer om barnet bryter ett ben? Fundera på hur ni kan koppla allt detta till Barnkonventionen och förklara för barnen att de har rätt till dessa saker.

Gör ett kollage för att sammanfatta alla idéer och tankar kring övningen, sätt ett foto på dockan i mitten eller låt barnen rita en bild. Skriv upp vad barnen sagt, låt dem rita bilder och klipp ut bilder på exempelvis mat och hus från tidningar som ni klistrar upp på kollaget.

Exempel på rättigheter som är viktiga att prata om: Rätten till familj, till kärlek, till sin egen åsikt, till ett namn, till att inte diskrimineras (slå eller retas), till sjukvård, till mat (rätten att överleva) till vila och lek samt rätten till att lära sig saker.

”Pelle är med oss överallt i den dagliga verksamheten, han äter, vilar, leker och är med på utflykter.”

Pedagog om dockan Pelle som de använder sig av till övningen en ny vän.

Foto: Kristallens förskola

Foto: Årans förskola

Tips!

För att anpassa övningen! Be någon hemifrån om att ta med en bild på hela familjen. Titta på bilden tillsammans med barnet. Peka, fråga och prata. Sätt upp bilden på väggen bland de andra barnens familjer.

Övning: Rätt till familj

Syfte

Att barnen får diskutera vad en familj är och förstå att familjer är olika och att det inte finns något som är normalt eller onormalt. Alla familjekonstellationer är bra! Barnen får själva möjlighet att illustrera och berätta om sin familj.

Material

- Pennor
- Målarfärg
- Äggkartonger
- Flörtkulor
- Piprensare
- Stenar
- Lim

Gör så här

Om ni redan har gjort övningen En ny vän kan ni sätta er vid kollaget och fråga barnen hur dockans familj ser ut. Berätta sedan för barnen att alla har rätt till en familj och prata om hur olika familjer kan se ut. Ett barn kan ha en ensamstående förälder, två mammor eller två pappor, en mamma och en pappa. Vissa barn kanske bor med en mor- eller farförälder medan andra har en stor familj med både mormor, farfar, kusiner och syskon. Alla sorters familjer kan vara bra och det är viktigt att barnen känner sig trygga i sin familj.

Låt barnen rita, måla på papper eller äggkartonger, eller på annat sätt skapa sina familjer och berätta om sin familj för de andra barnen.

Övning: Vandring i samhället

Syfte

Barnen får lära sig vilka som jobbar med och för barn i samhället samt vart man kan vända sig vid olika behov.

Material

- Barnkonventionen (finns längre bak bland kopieringsunderlag).

Gör så här

Fundera på vad som ligger i närheten av förskolan som till exempel polisstation, vårdcentral, lekplats eller skola och promenera dit. Berätta för barnen på vilket sätt detta finns till för barn. Anordna gärna studiebesök om ni har möjlighet. Återkoppla till Barnkonventionen och berätta om barnets rättigheter i förhållande till det ni besöker eller tittar på.

.....

Övning: Uppmaning

Syfte

Att prata om saker vi har gemensamt samt lyfta olikheter. Vi är alla olika men lika.

Gör så här

Barnen sätter sig i en ring och en pedagog ställer sig i mitten av ringen. Pedagog ställer olika frågor och om barnen svarar ja räcker de upp handen.

Några frågor att ställa till barnen:

Vem har ett namn som börjar på A?

Vem har ett husdjur?

Vem har en syster?

Vem tycker om pizza?

Hitta på fler påståenden och prata sedan om vad som är gemensamt. Övriga pedagoger kan med fördel delta i övningen.

Övning: Alla barns rätt

Syfte

Att på ett lugnt sätt tala om barnets rättigheter.

Material

- Boken *Alla barns rätt* av Pernilla Stafelt (finns ofta på bibliotek, men det kan vara bra att köpa in för att kunna återgå till den).

Gör så här

Boken tar upp många av Barnkonventionens artiklar upp på ett sätt som är anpassat för barn. Diskutera bilderna och texten i boken under tiden ni läser den. Har ni gjort övningen En ny vän kan ni låta barnen leta efter rättigheter på kollaget som de sedan kan försöka hitta i boken.

.....

Övning: Önskelista om att lära sig saker

Syfte

Barnen får diskutera rätten att lära sig saker och eventuellt komma med idéer.

Material

- Papper
- Pennor
- Målarfärg

Gör så här

Fråga barnen: Vad kan du idag som du inte kunde när du började på förskolan? Vad vill du lära dig? Koppla till övningen En ny vän. Låt barnen rita eller måla saker som de skulle vilja lära sig genom att göra en Jag vill lära mig - önskelista. Låt barnen berätta, skriv kommentarer och sätt upp önskelistorna på väggen. Förklara att alla barn har rätt att lära sig saker. Fråga dem vad de tror att dockan i övningen En ny vän håller på att lära sig. Fundera sen i personalgruppen på om det går att genomföra något från önskelistorna. Planera när och hur det i så fall ska ske.

2.

Tema

VÄRDEGRUNDEN

Syftet med detta tema är att förverkliga värdegrunden i förskolans verksamhet. Ni får reflektera över vad orden i er värdegrund verkligen betyder för pedagoger och barn samt diskutera hur ni kan jobba med den på en vardaglig nivå. Vidare är syftet att analysera vilka normer som finns på förskolan, hur olika människor bemöts och att utveckla en likabehandlingsplan som involverar alla och som har utvecklats tillsammans.

Fakta

Artikel 2 i Barnkonventionen säger att alla barn har samma rättigheter, lika värde och ingen får diskrimineras. En likabehandlingsplan som används på ett bra sätt kan vara ett stort stöd i arbetet med att förebygga diskriminering på förskolan. Artikel 28-29 beskriver varje barns rätt till utbildning och att denna rättighet ska utveckla respekt för andra människor och olika kulturer samt jämställdhet.

Förskolan har ett demokratiskt uppdrag och värdegrunden är till för att de som arbetar ihop ska ha ett gemensamt förhållningssätt. Det är därför bra om värdegrunden och Barnkonventionen kan utgöra delar av verksamheten och inte arbete som ska göras utöver det dagliga arbetet. Förskolans värdegrund består av gemensamma värderingar och normer som de vuxna ska förmedla till barnen för att främja acceptans, nyfikenhet och respekt för varandra. Barnkonventionen är central i arbetet med värdegrunden eftersom den förmedlar en speciell syn på barn med barnets bästa i fokus som är viktig för att förverkliga barnets rättigheter. Varje förskola upprättar en egen värdegrund med fokus på det som är centralt och speciellt i den egna verksamheten.¹⁰

Likabehandlingsarbetet är en del av värdegrundsarbetet och handlar om att alla barn har samma rättigheter och att ingen ska diskrimineras. Meningen är att systematiskt arbeta för att det inte ska förekomma kränkningar, mobbning eller diskriminering i förskolan. Varje enskild förskola upprättar en egen likabehandlingsplan som sedan uppdateras och revideras varje år. Syftet med en enskild likabehandlingsplan för varje förskola är att ta hänsyn till att varje förskola är unik. Barnen bör vara delaktiga i att utforma planen och den ska bygga på en aktuell kartläggning av verksamheten där förra årets arbete utvärderas.

Arbetet med värdegrund och likabehandlingsplan handlar om att skapa en vardag för barnen där acceptans och nyfikenhet på det som är annorlunda står i centrum samt om att förverkliga Barnkonventionen så att barnen får sina rättigheter tillgodosedda. Det är därför en god idé att hålla dessa dokument vid liv och aktivt jobba med dem för att inte riskera att de blir hyllvärmare. Barn har rätt att lära sig om sina rättigheter och hur ett demokratiskt samhälle fungerar. I förskolan läggs grunden för hur barnet kommer att förhålla sig till olikheter i framtiden och det är därför viktigt att tidigt arbeta med acceptans för andra människor och skapa nyfikenhet för det som är annorlunda.

Det går ut på att genom ett gott förhållningssätt förmedla att alla har lika värde och få varje individ att känna sig värdefull och sedd.¹¹

För att hålla arbetet med värdegrund och likabehandling levande är det bra att kontinuerligt utvärdera och diskutera verksamheten. Försök att göra det på ett roligt sätt. Diskutera och gör olika övningar, fundera på hur ni kan göra det bättre. En värdegrund innehåller ofta olika nyckelord som till exempel respekt, ansvar eller trygghet. Dessa ord kan betyda lite olika saker för olika personer. Det kan därför vara en god idé att diskutera dessa ord i personalgruppen för att hitta en gemensam betydelse för varje ord som passar just er verksamhet.

Inled gärna detta arbete med att alla arbetslag får berätta för de andra hur övningarna med barnen om Barnkonventionen gick, samt om ni gjort något annat knutet till Olika men lika. Vilka övningar fungerade bra? Dela med er av era tips och idéer.

Tips!

¹⁰⁻¹¹ Skolverket. Förskolans och skolans värdegrund - förhållningssätt, verktyg och metoder. 2011

Ett normkritiskt förhållningssätt

Eftersom värdegrundsarbete i stort handlar om att utveckla ett gemensamt förhållningssätt som utgår från demokratiska värderingar och alla barns rättigheter kan det vara bra att fundera över vilka normer som finns i vårt samhälle samt inom den egna verksamheten.¹² Normkritik är en del av *Olika men lika* eftersom det kan vara bra att träna på att ”se utanför sig själv” och verkligen reflektera över hur vi bemöter andra människor utifrån vårt eget sätt att se på världen.

Sociala normer är oskrivna regler för vad vi säger, gör och till och med tänker. Ofta helt omedvetet handlar vi ständigt efter olika normer i samhället, till exempel när vi ställer oss i kö, håller upp en dörr, ber om ursäkt och så vidare. Att bryta mot dessa normer kan innebära en sur blick eller en tillsägelse. Olika samhällen har olika normer, i ett samhälle kan det exempelvis vara en norm att alltid ställa sig i kö medan det i ett annat är norm att tränga sig fram. Detta kan orsaka problem för någon som är ny i ett samhälle och ännu inte knäckt den sociala koden. Sociala koder kan vara svåra att förstå och det kan ta lång tid att lära sig hur ett nytt samhälle fungerar. Därför är det viktigt att bemöta alla med öppenhet och nyfikenhet samt skapa tillfälle för diskussion och frågor.¹³

Normer kan förändras över tid och variera mellan olika grupper inom samhället, som till exempel en arbetsgrupp, en skolklass eller ett fotbollslag. Att vara ny i en grupp kan vara en utmaning eftersom det tar ett tag att lära sig hur gruppen fungerar, vilka rutiner som finns vid exempelvis fikapauser eller vilken jargong gruppen har. I början kan därför normerna vara tydliga eftersom man försöker lära sig dem för att passa in i gruppen, men i takt med att de blir självklara blir de också allt mer osynliga, tills någon bryter mot dem. Personer som passar

in i och följer samhällets norm reflekterar sällan över dem medan de som avviker från normen kan tillrättavisas eller osynliggöras. Vår frihet som människor påverkas alltså av normerna i samhället.¹⁴

Ett tydligt exempel på detta är heteronormen vilken innebär att alla förutsätts vara heterosexuella. De som inte är det frångår normen och förväntas ofta att gå ut med sin sexuella läggning på ett sätt som inte förväntas av heterosexuella. Fundera på hur det hade varit om det vore tvärt om, tänk om exempelvis bi- eller homosexualitet hade varit det som ansågs normalt i samhället, hur skulle vi då se på heterosexualitet? För det är just det som normer handlar om, att något anses normalt och något annat blir då i förhållande till det onormalt.

När vi handlar efter normer gör vi det ofta omedvetet och det är därför svårt att se sina egna handlingar i ljuset av samhällets normer. Det kan också vara lätt att tänka jag behandlar redan alla barn lika eftersom få medvetet behandlar någon annorlunda. Det är därför av stor vikt att verkligen reflektera över vilka fördomar som finns och vara medveten om dessa vid möte med andra människor.

Alla har en förförståelse sammansatt av tidigare erfarenheter och fördomar. Förförståelse används för att tolka och hantera olika situationer. Det är inget fel i sig med att ha fördomar, men det är viktigt att fundera över varför dessa fördomar finns, hur de påverkar oss och hur de påverkar människor i vår omgivning.¹⁵

¹² Skolverket. Förskolans och skolans värdegrund - förhållningssätt, verktyg och metoder. 2011

¹³⁻¹⁵ Brade, Engström, Sörensdotter och Wiktorsson, 2008.

Foto: Cleis Nordfjell

Att arbeta normkritiskt

Ett normkritiskt förhållningssätt betyder att kunna se vilka signaler som skickas ut till andra och hur de påverkas av dem. Det är av vikt att reflektera över sina handlingar samt hur dessa kan påverka andra.

Det som bryter mot normen ses ofta i ljuset av det som anses normalt. Detta kan leda till känslan ”det är okej” trots att det inte är riktigt normalt förmedlas. Homo-, bi-, och transsexualitet framställs ur ett heteronormativt perspektiv. Etnicitet och nationalitet framställs, i Sverige, ur ett svenskt perspektiv. Risken med detta är att det skapas ett vi och dem - perspektiv trots att det ofta görs med goda avsikter.

Det är viktigt att reflektera över vilka normer som finns på den egna förskolan, varför

de finns och hur personer som bryter mot dem bemöts. Fundera på vad som kännetecknar människor och hur ni beskriver dem för barnen, finns det någon skillnad på hur ni beskriver människor som på något sätt skiljer sig från normen och de som inte gör det?

Övningarna som hör till detta tema kan förhoppningsvis hjälpa er att tydliggöra om och i så fall hur denna problematik finns på er förskola.

Om föräldrar eller någon annan ifrågasätter ditt arbete gällande likabehandling och jämställdhet kan du alltid hänvisa till Läroplanen, Barnkonventionen och de lagar som styr förskolan.

Tips!

”Det har varit bra att få sätta sig in i det och få ned den på golvet, på den nivå vi har på förskolan – inte uppe i det blå.”

Pedagog om arbetet med Barnkonventionen.

Praktiskt värdegrundsarbete

Tanken är att värdegrunden ska utgöra ett gemensamt förhållningssätt i förskolan och det är därför viktigt att tillsammans komma fram till vad innebörden i de olika orden i värdegrunden betyder för den egna verksamheten. På så sätt kan förskolans värdegrund fungera som sociala spelregler med allas lika värde som utgångspunkt. Det är bra om värdegrunden och förhållningssättet täcker in alla mellanmänniska relationer, det vill säga vuxna emellan, barn emellan samt mellan vuxna och barn. För att detta ska bli verklighet är det viktigt att omsätta värdegrunden i praktiken och vara förebilder för barnen.¹⁶

Det kan vara bra att se på problem från ett normkritiskt perspektiv, vilket innebär att se vad normen är och jobba med att se förbi den. Toleransperspektiv innebär att lägga mer fokus på att acceptera och tolerera det som är annorlunda än att jobba med att minska utanförskapet genom att ifrågasätta och synliggöra normerna bakom det.¹⁷

Exempel: Anna har två pappor och är det enda barn på förskolan som inte har en mamma och en pappa. När pedagogerna pratar om familjer pratar de bara om familjer med en mamma och en pappa och när de andra barnen frågar Anna varför hon inte har någon mamma svarar pedagogerna att det finns barn som har två pappor eller två mammor och att det är lika bra som en mamma och en pappa.

Normen är alltså att barn har en mamma och en pappa och trots att Anna bemöts med stor tolerans framställs hennes familj ändå som något annorlunda som ska accepteras men inte fullt ut inkluderas. Istället för att vidga och sudda

ut normen bibehålls den. Det är inte alltid helt lätt att se skillnaden mellan ett normkritiskt perspektiv och ett toleransperspektiv men det viktiga är att försöka identifiera vilka normer som finns i den egna verksamheten och reflektera över hur de påverkar både barn och vuxna.

Genom att hela tiden relatera till händelser i vardagen kan värdegrundsarbetet införlivas i verksamheten på ett naturligt sätt. Diskutera med barnen ur ett rättighetsperspektiv exempelvis när det uppstår en konflikt, genom att prata om att vara en bra kompis, att säga ifrån eller fråga vilka känslor de känner. I samspelet med andra skapas dessa förmågor och det är därför bra att reflektera över på vilket sätt ni pratar med barn om rättigheter i samband med vardagliga situationer. En stor del av värdegrundsarbetet handlar om att jobba med att ta in barnens perspektiv, involvera dem i planeringen och besluten som sker i vardagen.

Gör det möjligt för barnen att säga sin åsikt om saker som berör dem. Ge samtalet utrymme i vardagen och berätta för barnen när beslut som rör deras vardag fattats.

¹⁶ Lindell & Hartikainen, 2001.

¹⁷ Skolverket. Förskolans och skolans värdegrund - förhållningssätt, verktyg och metoder. 2011

2.

..... Övningar till tema

VÄRDEGRUNDEN

FÖR PERSONAL

Övning: Diskutera normer på er förskola

Syfte

Att diskutera och reflektera över normer, bemötande och förhållningssätt gentemot barn och vuxna på förskolan.

Material

- Punkterna nedan så att alla kan se dem.
- Pennor
- Papper

Gör så här

Sätt er i grupper om tre. Diskutera punkterna nedan.

- Vad innebär det att ha ett normkritiskt förhållningssätt? Försök att sätta egna ord på det.
- Fundera ut en formulering till ett gemensamt förhållningssätt att arbeta efter i er verksamhet.
- Hur ser vi på personer som avviker från normen?
- Hur bemöter vi barn som avviker från normen?
- Bemöter vi ny personal och vikarier på ett normkritiskt sätt?
- Bemöter vi familjer som skiljer sig från normen annorlunda?
- Fundera på vad som kännetecknar människor och hur vi beskriver dem, finns det någon skillnad på hur vi beskriver människor som på något sätt skiljer sig från normen?
- Pratar vi olika med pojkar och flickor?

Gå ett varv och låt varje grupp få lyfta någon punkt och vad som sades kring den.

Övning: Förskolans värdegrund

Syfte

Reflektera över er värdegrund samt att förverkliga den i det dagliga arbetet.

Material

- Pennor
- Papper
- Blädderblock
- Tuschpennor
- Förskolans befintliga värdegrund, ett exemplar var.

Gör så här

1. Ägna ett par minuter åt att var och en funderar över och antecknar svar på följande frågor:
  - Vilka ord och punkter tycker jag är bra med vår befintliga värdegrund?
  - Vad är värdegrund för mig?
  - Vilka ord och punkter skulle jag vilja ha med i vår förskolas värdegrund?
2. Sätt er i par och berätta för varandra vad som skrivits upp. Punkter som ni båda håller med om skriver ni upp på blädderblocket. Har någon annan redan skrivit en av era punkter kan ni sätta ett utropstecken efter punkten.
3. Läs igenom alla punkter när alla är klara. Utifrån dessa kan ni nu tillsammans formulera er förskolas värdegrund. Fokus bör ligga på de punkter som har många utropstecken.
4. Skriv upp värdegrunden så att alla kan se den.
5. Diskutera i par: Hur kan vi använda oss av värdegrunden i den dagliga verksamheten?
6. Gå ett varv och fånga upp viktiga idéer. Skriv upp på blädderblocket.
7. Någon får i uppgift att skriva upp idéer till er nya värdegrund tillsammans med några punkter om hur ni kan använda den i den dagliga verksamheten i ett dokument som förslagsvis läggs upp på hemsidan.

Tips!

Vissa diskussionsövningar går utmärkt att göra gående. Genomför gärna en eller ett par övningar per tema i smågrupper utomhus. Lite frisk luft och en kort promenad kan få igång tankarna och öka energin.

Övning: Förskolans likabehandlingsplan

Syfte

Se över och eventuellt ändra er likabehandlingsplan samt att förverkliga den i det dagliga arbetet.

Material

- Pennor
- Papper
- Bladderblock
- Tuschpennor
- Förskolans befintliga likabehandlingsplan, ett exemplar var.

Gör så här

1. Ägna ett par minuter åt att var och en funderar över och antecknar svar på följande frågor:
  - Vilka ord och punkter tycker jag är bra med vår befintliga likabehandlingsplan?
  - Vilka ord och punkter skulle jag vilja ha med i vår förskolas värdegrund?

2. Sätt er i nya par och berätta för varandra vad som skrivits upp. Punkter som ni båda håller med om skriver ni upp på bladderblocket. Har någon annan redan skrivit en av era punkter kan ni sätta ett utropstecken efter punkten.
3. När alla är klara kan ni läsa igenom alla punkter. Utifrån dessa kan ni nu tillsammans formulera en ny eller uppdaterad likabehandlingsplan. Fokus bör ligga på de punkter som har många utropstecken.
4. Skriv upp viktiga punkter från er nya likabehandlingsplan så att alla kan se dem.
5. Diskutera i paren: Vad behöver vi göra för att förverkliga likabehandlingsplanen i den dagliga verksamheten?
6. Gå ett varv och fånga upp viktiga idéer. Skriv upp på bladderblocket.
7. Någon får i uppgift att skriva upp er nya likabehandlingsplan tillsammans med några punkter om hur ni kan använda den i den dagliga verksamheten i ett dokument som förslagsvis läggs upp på hemsidan.

Tips!

Börjar tiden bli knapp kan ni kombinera fikapausen med en diskussionsövning.

Tips!

Ni kan även använda er av www.planforskolan.se. Det är ett enkelt verktyg för att ta fram en lika behandlingsplan och hjälper er steg för steg.

Övning: Gör en affisch om er värdegrund

Syfte

Att ni ser er värdegrund varje dag.

Material

- Stora pappersark
- Målarfärg
- Penslar
- Kritor
- Annat pysselmaterial
- Er värdegrund och punkter om hur ni kan arbeta med den.

Gör så här

Sätt er tillsammans med ert arbetslag och titta igenom er värdegrund. Rita, måla och skriv den på ett stort pappersark. De som vill kan berätta för hela gruppen om sin affisch. Sätt upp affischerna i korridorer eller i personalrum.

Heta linjen

Syfte

Att reflektera över och motivera sina egna åsikter om jämställdhet och normer, och att lyssna på kollegors åsikter.

Material

- Papper
- Tuschpenna

Gör så här

Sex pappersark numrerade från 1-6 läggs ut i nummerordning på golvet eller sätts upp på väggen.

Läs ett påstående och låt alla ställa sig på/vid den siffra som passar in på dem.

1 = håller inte alls med

6 = håller med helt och hållet

Låt de som vill motivera sin åsikt och hur de tänker kring påståendet. Fortsätt likadant med resterande påstående och lägg till fler påståenden om ni vill. Att ni får gradera er åsikt på en skala mellan ett och sex gör att ni får en chans att vara nyanserade och motivera varför ni tycker som ni gör, både för er själva och för andra. Det finns inget rätt eller fel, alla får ha sin egen åsikt.

Påståenden

1. Sverige är ett jämställt land.
2. Vi på förskolan behandlar pojkar och flickor olika.
3. Flickor mognar tidigare än pojkar.
4. Våra förväntningar påverkar och kan styra barnen.
5. Pojkar är mer tekniska än flickor.
6. Vi kan få för mycket jämställdhet.
7. Kvinnor har mer att tjäna på jämställdhet än män.
8. Män och kvinnor har lika lön för samma jobb.
9. Män är sämre på att uttrycka sina känslor än kvinnor.
10. Alla kan få ett jobb om de vill.
11. Sverige är ett fritt land.
12. Alla förutsätts vara heterosexuella.
13. Det finns åsikter som inte borde tolereras.
14. Kvinnor och män är lika i grunden.

Övning: När var hur?

Syfte

Planera och strukturera ert arbete med barnen.

Material

- Övningarna för barn till detta tema så att alla kan se dem, förslagsvis kopierat eller via projektor.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Sätt er i era arbetslag och läs igenom alla övningar för barn inom detta tema. Planera när och hur ni vill genomföra dem. Vill ni genomföra dem i någon särskild ordning? Känns någon övning mer relevant än någon annan? Har ni allt material ni behöver? Vem ansvarar för vad? Kan någon anteckna resultat så att ni kan berätta för hela personalgruppen vid nästa tema?

MED BARNEN

Tips!

För att anpassa övningen, istället för att diskutera med barnen går det fint att leka med dem för att förklara. Lek med gosedjuret och visa hur man ska vara med varandra. Krama, prata, skratta. Visa känslor!

Övning: Vad är okej?

Syfte

Barnen får reflektera över vad det innebär att vara en bra kompis. Diskriminering barnen emellan kan på så sätt förebyggas. Barnen blir delaktiga i att bestämma om vilka regler som ska finnas på förskolan, vad som är tillåtet att göra och vad som inte är tillåtet.

Material

- Papper
- Pennor
- Gosedjur
- Bilder på personer som gör saker som är okej respektive inte okej, exempelvis kramas, slås, bitas, dela med sig och så vidare. Fundera innan övningen vilka saker ni vill förmedla.

Gör så här

Fråga barnen hur en bra kompis är och låt dem rita bilder. Låt dem få förklara och hjälp till att skriva bildtexter. Använd gärna ett mjukisdjur

att visa med, och fråga barnen vad de tycker om, till exempel krama och klappa, och vad de inte tycker om, till exempel att slås eller knuffas. Fråga vad någon kan göra för att göra någon annan glad eller arg.

Visa olika stora bilder på personer som gör saker som är okej respektive saker som inte är okej. Fråga barnen vad de tycker är okej att göra på förskolan, och vad som inte är okej. Rita stora kryss över det som inte är okej. Sätt upp bilderna på väggen, tillsammans med barnens egna bilder. När situationer uppstår där någon gör något som inte är okej kan det vara bra att sätta sig vid bilderna och prata om dem. Vad var det som hände, och hur ser det ut på bilderna? Låt barnen komma ihåg och bli påmind. Gör även samma sak när någon gör något som är med på okej-bilderna och barnens egna bilder också. Förklara att någon gjorde något bra.

Övning: Vilka ord finns i er värdegrund?

Syfte

Att ta reda på vad orden i er värdegrund innebär för barnen och göra dem delaktiga i värdegrundens innehåll. Barnen blir delaktiga i värdegrunden och dess betydelse på förskolan.

Material

- Papper
- Pennor
- Kriterion
- Målarfärg
- Er värdegrund

Gör så här

För att värdegrunden ska utgöra en gemensam plattform är det bra att diskutera vad dessa ord egentligen betyder. Välj ut olika ord från er värdegrund och låt barnen måla vad det ordet betyder för dem. Låt gärna barnen berätta för de andra hur de tänkte när de målade.

Sätt upp deras teckningar på väggen så att alla på förskolan påminns om värdegrunden varje dag.

Övning: Orättvist

Syfte

Barnen får reflektera över hur det är när något känns orättvist och hur det hade kunnat vara istället.

Material

- Dockor
- Utklädningskläder
- Gosedjur

Gör så här

Dramatisera en situation när något är orättvist med hjälp av teater eller dockteater. Det kan till exempel handla om att ett barn får göra något som ett annat barn inte får. Hitta på en egen berättelse eller använd er av en bok med passande handling.

Prata sedan med barnen om hur det kändes. Låt barnen diskutera vad som borde ha skett i stället, och spela sedan upp det slut som barnen kommit överens om.

Fråga sedan barnen om de upplever att det finns något på förskolan som är orättvist eller om de har upplevt något liknande.

Övning: Bokövning om värdegrund och diskriminering

Syfte

Barnen får reflektera över diskriminering.

Material

- Boken *Pricken* av Margret Rey.

Gör så här

Läs boken *Pricken* för barnen och diskutera barnets rätt att inte bli diskriminerat (eller att ingen får vara dum mot barnet). Koppla till övningen En ny vän. Ställ gärna frågor till barnen om hur de olika situationerna känns för Pricken.

När ni diskuterar regler med barnen kan ni med fördel fokusera på vad man får göra på förskolan. Regler har en tendens att vara negativa men så behöver det inte vara.

Tips!

Övning: Bokövning för de yngsta barnen

Syfte

Läsa och diskutera böcker som motverkar stereotyper samt att barnen får se olika sorters förebilder.

Material

- Böckerna *Pappa hämtar* och *God natt Tyra* av Alexander Holmberg och Ewa Stackelberg samt *Vem är det?* av Karin Salmson och Marie Tomicic med tillhörande handledningar.

Gör så här

Handledningarna innehåller frågor att ställa till barnen och diskutera kring efter ni läst boken. De innehåller också små insiktsrutor och faktarutor som riktar sig till vuxna, dessa kan vara användbara om ni vill diskutera ytterligare med barnen kring de frågor som boken tar upp.

Tänk på att dessa tre böcker till stor del handlar om förhållningssätt, även om vissa frågor ur handledningarna upplevs svåra för de allra yngsta barnen kan det fungera att bara läsa böckerna för dem och prata om boken på varje barns nivå. Det går till exempel att fråga vad de olika djuren i *Vem är det?* heter, hur de ser ut samt vilken färg de har. Tänk på att under bokövningarna ge barnen tid att fundera och ställa egna frågor.

Övning: Bokövning för de lite äldre barnen

Syfte

Läsa och diskutera böcker som motverkar stereotyper samt att barnen får se olika sorters förebilder.

Material

- Böckerna *Min familj* och *Orättvist* samt tillhörande handledningar.

Gör så här

Använd handledningarna som hör till varje bok och diskutera med barnen efter att ni läst boken tillsammans. Ställ frågorna och låt barnen berätta om sina tankar och känslor. Handledningen innehåller bland annat små insiktsrutor och faktarutor som riktar sig till vuxna, dessa kan vara användbara om ni vill diskutera ytterligare med barnet kring de frågor som boken tar upp. Tänk på att under bokövningarna ge barnen tid att fundera och ställa frågor.

Övning: Läsa fler böcker och berätta sagor

Syfte

Att prata om och reflektera över barnets rättigheter tillsammans med barnen med hjälp av böcker.

Material

- Böcker som redan finns på förskolan.

Gör så här

Även de böcker ni redan innan *Olika men lika* hade på förskolan kan användas i samtal om Barnkonventionen. Titta igenom era böcker och se om ni hittar några med lämplig handling att prata om ur ett rättighetsperspektiv. För de yngsta barnen på förskolan kan det vara lämpligt att välja böcker som är normkritiska.

Några förslag på rättigheter som kan diskuteras på detta sätt: Rätten till sjukvård, rätten att inte diskrimineras, rätten till utbildning samt rätten till lek och vila.

Använd er av Barnkonventionen som utgångspunkt och samtala med barnen om rättigheter kopplade till olika situationer i böckerna. I sagoböcker porträtteras ofta flickor och pojkar olika. Pojkar får kanske rollen som modig, initiativtagande och aktiv medan flickor får rollen som söt, duktig, avvaktande och passiv. Fundera på hur det är i de böcker ni har på förskolan och hur ni kan ändra på sagan så att alla kan få prova fler roller. Kan ni till exempel göra om sagan så att prinsessan också får vara modig och slåss?

Anteckningar

A series of horizontal dotted lines providing a template for handwritten notes.

Foto Adriana Aguilas

3.

.....Tema

DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Syftet är att få möjlighet att reflektera över när barnen är delaktiga och när de inte är det samt hur barnens inflytande och delaktighet kan få mer utrymme. Att fundera vidare över vad principen om barnets bästa innebär och hur den går att praktisera inom förskolan.

Fakta

Förskolan har ett demokratiskt uppdrag som syftar till att alla barn ska få lära sig om och ta del av sina rättigheter samt lära sig om grundläggande demokratiska värderingar.¹⁹ Barn har rätt till inflytande och delaktighet.

Vad säger Barnkonventionen?

→ Artikel 3.

Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet.

→ Artikel 12.

Alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter.

Artikel 3 handlar om att barnets bästa alltid ska sättas främst i alla frågor som rör barnet. Detta kan exempelvis handla om att kunna vistas i en trygg och säker miljö på förskolan, ha en säker skolväg och få möjlighet att komma till tals.

Enligt artikel 12 i Barnkonventionen har barnet rätt att uttrycka sina åsikter och vuxna ska ta hänsyn till dessa i förhållande till barnets ålder och mognad. I förskolan handlar detta om att lyssna till barnets behov och inkludera barnet i verksamheten. Det handlar om att se alla barn och få dem att känna sig bekräftade. På en förskola med många barn kan det ibland vara svårt att hinna med allt och det är därför viktigt att utforma verksamheten så att det skapas utrymme för varje barn. Detta går exempelvis att göra genom att se över sina rutiner och fundera över hur de går att förändra och förbättra för barnen.²⁰

Vad säger läroplanen?

Förskolans läroplan lägger vikt vid att barnen ska lära sig att förstå vad en demokrati innebär och barnen bör därför ha medbestämmande redan i förskolan. Barnens behov ligger i centrum och verksamheten bör utformas

därefter. Vidare bör barnen ges möjlighet att ha inflytande i praktiken, det är alltså viktigt att det finns ett sätt att arbeta med detta så att barnen verkligen ges utrymme till delaktighet och inflytande på riktigt. Alla barn ska ha lika stort inflytande på verksamheten, oavsett om de är pojkar eller flickor. Förskolan ska arbeta för att barnen lär sig uttrycka sina tankar och åsikter samt respektera olika uppfattningar.²¹

Varför ska barn ges inflytande?

Inflytande och delaktighet kan ha olika betydelser. Delaktighet handlar i detta sammanhang om att barnen får ta del av det som redan är bestämt och ges möjlighet att påverka, inom dessa ramar. Inflytande däremot, handlar om att barnen ska få möjlighet att ta egna initiativ och verkligen kunna påverka sin vardag i förskolan. För att barn ska kunna få denna möjlighet måste vuxna välja att göra barnens röster hörda.

Inflytande handlar inte om att barnen ska bestämma allt utan om att barnen får vara med och bestämma och kunna påverka sin vardag. I många förskolor finns regler som är till för att verksamheten ska vara ordnad och fungera. En del av dessa regler kan barnen uppleva som hinder eftersom de kan riskera att begränsa barnens egna initiativ.

Inled gärna detta tema med att alla arbetslag får berätta för de andra hur övningarna om Värdegrunden med barnen gick, samt om ni gjort något annat knutet till **Olika men lika**. Vilka övningar fungerade bra? Dela med er av tips och idéer.

Tips!

¹⁹ Läroplan för förskolan

²⁰ <http://www.raddabarnen.se/barnkonventionen/>

²¹ Läroplan för förskolan

Tips!

Låt gärna barnen vara i mindre grupper ibland. Detta ger barnen lite mer utrymme samtidigt som det kan vara lättare för er pedagoger att se alla barn.

Elisabeth Arnér, som har arbetat i förskolan i många år och skrivit böcker om barns inflytande, menar att det i förskolans verksamhet varje dag sägs nej eftersom det ofta är mycket att göra och att säga nej utan att tänka efter är en enkel utväg. Då gäller det att stanna upp och fundera när barnen ställer en fråga, är det möjligt att säga ja? Hur kan ni hjälpa barnen att faktiskt få genomföra det de själva tar initiativ till. Barns inflytande är en rättighet och det innebär att det är de vuxnas skyldighet att se till att barnen verkligen får inflytande på riktigt.²²

Genom att låta barnen lära sig uttrycka sina åsikter och tankar på ett bra sätt kan de bli mer delaktiga och få större inflytande. På så vis blir förskolan en mer demokratisk plats. För att kunna arbeta praktiskt med att ge barnen inflytande är barnperspektiv viktigt, vilket diskuterades tidigare. Begreppet barnperspektiv kan dels innebära vuxnas perspektiv på barn och tankar om vad som är bäst för barnet respektive barnets perspektiv på sitt eget liv. Som vuxen går det inte

att helt och hållet se något ur ett barnperspektiv eftersom vuxna helt enkelt inte är barn och kan således inte fullt ut förstå vad det innebär att vara barn just nu. Därför är det viktigt att vuxna tar reda på vad barnet faktiskt tycker och tänker.²³ I förskolans fullspäckade vardag finns regler och rutiner att förhålla sig till vilket kan bidra till att demokratiarbete kan upplevas som något extra att arbeta med och inte en del av den ordinarie verksamheten. Det handlar dock om att förverkliga det i den ordinarie verksamheten och att det blir något som sitter i ryggmargen, som görs utan att tänka. På så vis blir det inget extra arbete, utan förhoppningsvis tvärt om.

Genom att få en mer demokratisk verksamhet kan antalet konflikter komma att minskas och vardagen kan kanske förenklas. Barns delaktighet och inflytande handlar sammanfattningsvis om att alla barn ska få samma möjlighet att påverka sin egen vardag, uttrycka sina tankar och känslor samt få utrymme att ta egna initiativ.²⁴

²²⁻²³ Arnér, 2009 Läroplan för förskolan

²⁴ Läroplan för förskolan

**”Barnen har fått
mer inflytande
i sin vardag på
förskolan.”**

Pedagog om *Olika men lika* effekter.

3.

..... Övningar till tema

DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

FÖR PERSONAL

Övning: Reflektera kring barnens delaktighet och inflytande

Syfte

Fånga upp det ni redan gör och förändra något litegrann för att få in nya infallsvinklar.

Material

- Punkterna nedan så att alla kan se dem.
- Pennor
- Papper

Gör så här

Sätt er i grupper, gärna i era arbetslag.

Diskutera frågorna.

- Vad är skillnaden mellan barns inflytande och barns delaktighet? Gå tillbaka till faktatexten om ni behöver bli påmind.
- Har barnen fått utrymme för delaktighet gällande de regler som finns på förskolan? Om ja, skriv upp på vilket sätt.
- Har vi rutiner och lekar för barnen där de ges utrymme för inflytande? Om svaret är ja, skriv upp och förklara.
- Kan vi kanske förändra befintliga rutiner och lekar för att de ska få utrymme till inflytande? Om ja, anteckna idéer.

Exempel på hur en rutin kan förändras:

På en förskola fick de äldsta barnen hjälpa till att förbereda mellanmål ibland. Personalen ändrade sedan till att alla barn, oavsett ålder, fick turas om att bestämma vilken frukt som skulle serveras och fick således direkt inflytande över verksamheten. Barnet fick följa med in i köket och välja mellan ett par frukter och hjälpa till att servera mellanmålet.

När ni känner er klara kan ni gå ett varv och låta grupperna berätta vad som antecknats. Utbyt idéer!

Återgå sedan till det egna arbetslaget och diskutera de nya idéer och infallsvinklar övningen har gett er samt planera hur, när och vad ni kan prova.

Tips!

Informera gärna föräldrar och vårdnadshavare att ni arbetar med barnens delaktighet och inflytande i er förskola.

Övning: Fyra hörn

Syfte

Att träna på att ta ställning och motivera sin åsikt i olika frågor samt reflektera över och lyssna på andras åsikter.

Material

- Papper
- Tuschpenna

Gör så här

Numrera hörnen i ett rum med 1, 2, 3 och 4. En person läser upp nedanstående påståenden med tillhörande fyra svarsalternativ varpå deltagarna väljer det hörn som stämmer bäst överens med den egna åsikten. Om man till exempel håller med svarsalternativ nummer 1 väljs hörn nummer ett. Efter att alla tagit ställning till ett påstående kan någon eller några i varje hörn berätta lite kort om hur de tänkte när de valde hörn. Kom ihåg att det inte finns några rätt eller fel.

Dömer du andra på grund av deras utseende?

1. Ja
2. Nej
3. Ibland
4. Kanske

Sätter du osynliga etiketter på människor?

1. Ja
2. Nej
3. Ibland
4. Kanske

Vad tycker du kännetecknar ett dåligt ledarskap?

1. Jantelag
2. Brist på kommunikation
3. Ett exkluderande arbetsklimat
4. Något annat

Vad är det värsta med rasism?

1. Att människor inte klarar av att leva med olikheter
2. Utanförskap
3. Psykiskt och fysiskt våld
4. Något annat

När är man en bra medmänniska?

1. När man ställer upp för varandra
2. När man lyssnar på varandra och förstår
3. När man respekterar varandras olikheter
4. Något annat

När ni satt er ned igen kan det vara intressant att gå ett varv och låta de som vill säga något om hur det kändes göra det.

Tips!

Om barnen kommer med ouppnåeliga önskningar fundera på hur ni bemöter dessa. Det är bra att bejaka barnets önskemål, även fast dessa ibland kan te sig orimliga.

Övning: Nej och inte!**Syfte**

Reflektera över hur och varför ni bemöter barn på ett visst sätt.

Material

- Rutan som hör till övningen kopierad så att alla har varsitt exemplar (rutan finns längst bak under kopieringsunderlag).
- Pennor

Gör så här

Diskutera med bordsgrannen. Fundera på orden nej och inte. Hur ofta använder ni dem när ni pratar med barnen? Hur känner sig ett barn som alltid får ett nej? Går det att svara annorlunda? Gå igenom tabellen som finns längre bak bland kopieringsunderlagen och fyll på med fler förslag.

Efter en stund byter ni par och berättar för varandra vad ni skrivit upp och kommit fram till.

Övning: Konfliktlösning**Syfte**

Diskutera och reflektera över konfliktlösning.

Gör så här

Diskutera i grupp hur ni reagerar vid konflikter mellan barnen. Utbyt tips och idéer.

Fundera över följande förslag:

Låt barnen berätta! Hjälp till med att fråga: Vad hände? Vad gjorde du då? Hur kändes det? Vad tycker du att vi ska göra nu?

När ni är klara så kan ni fundera över varför konflikter mellan barnen uppstår. Finns det något ni kan göra för att förebygga några av konflikterna?

”Vi har pratat mer om vårt förhållningsätt och gett barnen mer delaktighet. Vi säger inte Nej lika ofta.”

Pedagog om hur *Olika men lika* har påverkat arbetet.

Övning: Ett steg framåt

Syfte

Att reflektera över synen på andra och hur slutsatser om människor vi inte vet något om dras. Övningen går med fördel att genomföra utomhus.

Material

- Korten till övningen som finns längst bak under kopieringsmaterial, alla deltagare ska ha varsitt kort. Är ni fler än 12 deltagare kan ni kopiera korten två gånger.

Gör så här

1. Alla får ett kort med en beskrivning av en person. Läs beskrivningen tyst utan att visa den för någon. Tänk dig att du är den personen och försök leva dig in i personens liv.
2. Ställ er på rad bredvid varandra.

Påståenden

1. Jag har många vänner.
2. Jag är en kvinna.
3. Jag har en egen dator.
4. Min familj är mycket viktig för mig.
5. Jag har/ hade höga betyg i skolan.
6. Jag är homosexuell.
7. Jag sköter en stor del av hushållssysslorna hemma.
8. Jag har en egen bil.
9. Jag ska studera/ har studerat på universitet efter gymnasiet.
10. Jag oroar mig ibland för att pengarna inte ska räcka till mat varje månad.
11. Jag föddes i Sverige.
12. Jag har mycket pengar att göra roliga saker för varje månad.
13. Jag har ett förhållande.
14. Jag är rädd för att vara ute själv på kvällen.
15. Jag spelar ofta tuff inför mina vänner.
16. Jag har inte så många vänner.

3. En person läser upp några påståenden, om du tror att påståendet stämmer in på personens liv tar du ett steg framåt, om inte står du kvar.
4. Mingla runt med de andra deltagarna och berätta vad som stod på lapparna. Hade någon samma kort kan det vara intressant att jämföra hur många steg som togs. Diskutera vilket kön du trodde personen hade och varför. Varför trodde du personen hade vissa saker och andra inte? Kan det ha med fördomar att göra? Hur kan du få användning av den här övningen i framtiden.

Efter övningen: Fundera på varför du trodde att personens liv ser ut så, varför svarade du nej på vissa påståenden och ja på andra? Hur ser vi egentligen på samhället och människorna i det?

Övning: När var hur?

Syfte

Planera och strukturera ert arbete med barnen.

Material

- Övningarna för barn till detta tema så att alla kan se dem, förslagsvis kopierat eller via projektor.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Sätt er i era arbetslag och läs igenom alla övningar för barn inom detta tema. Planera när och hur ni vill genomföra dem. Vill ni genomföra dem i någon särskild ordning? Känns någon övning mer relevant än någon annan? Har ni allt material ni behöver? Vem ansvarar för vad? Kan någon anteckna resultat så att ni kan berätta för hela personalgruppen vid nästa tema?

MED BARNEN

Övning: Mikrofonen

Syfte

Barnet får göra sin röst hörd samtidigt som de andra lyssnar.

Material

- Glitter
- Färgglada papper
- Snören
- Hushållspappersrör
- Stor flirtkula

Gör så här

Låt barnen tillverka en mikrofon av till exempel ett hushållspappersrör och en flirtkula. Låt dem eventuellt dekorera den med färg och glitter, så att den blir speciell för barnen.

Mikrofonen kan ni plocka fram till exempel vid samlingar. Endast personen som håller i mikrofonen får prata och de andra lyssnar. Ni kan ställa frågor om vardagen på förskolan, om barnen eller om något annat ni vill prata om. Börja med en enklare runda då alla exempelvis säger sin favoritmat eller favoritfärg. Det kan vara viktigt att tänka på att ge alla ungefär lika stort talutrymme så att inte bara några barn får möjlighet att prata. Låt mikrofonen gärna bli en del av den dagliga verksamheten.

Övning: Aktivitetsönskelista

Syfte

Barnen får utrymme att säga vad de tycker om aktiviteterna på förskolan samt komma med förslag på nya idéer.

Material

- Mikrofonen (om ni redan har genomfört mikrofonövningen)
- Pennor
- Papper
- Krita

Gör så här

Barnen får göra egna önskelistor med saker som de skulle vilja göra på förskolan. Fråga dem vad de skulle göra om de skulle få bestämma allt under en dag på förskolan. Skulle de vilja leka särskilda lekar, äta någon viss mat, åka på utflykt?

Sätt upp önskelistorna på en vägg och låt barnen berätta om dem. Kom ihåg att bemöta barnens önskemål med nyfikenhet, trots att det ibland kan röra sig om mer orimliga önsknings.

Gå sedan i personalgruppen igenom listorna och se om ni kan genomföra något av det. När ni sedan genomför en aktivitet som fanns med på en önskelista kan ni med fördel berätta för barnen att de önskat aktiviteten.

Övning: Vem bestämmer

Syfte

Barnen får reflektera över bestämmande samtidigt som deras egen rätt till att vara med att bestämma lyfts fram.

Material

- Pennor
- Papper

Gör så här

Fråga barnen vem de tycker bestämmer på förskolan och vem som bestämmer hemma. Vad får de bestämma? Har ni genomfört övningen En ny vän kan ni gärna titta på kollaget och ställ frågor kring det, berätta att barn har rätt att vara med och bestämma om frågor som rör dem.

Skriv upp saker som barnen skulle vilja bestämma, och fundera i personalgruppen om det är något ni kan genomföra.

Övning: Att säga Nej!

Syfte

Barnen får träna på att säga nej, att våga säga ifrån och att fundera på när det vill eller inte vill något.

Material

- Spegel

Gör så här

Visa barnen hur de kan säga nej med hela kroppen genom att sätta ner ena foten framför dig samtidigt som du sätter upp båda händerna framför dig med handflatorna vända från dig och säger ett tydligt nej!

Beroende på barnens ålder och mognad kan ni också prata med barnen om när det är bra att säga nej, varför man säger nej och fråga om de någon gång velat säga nej men inte gjort det. Har ni gjort övningen En ny vän kan ni titta på kollaget och prata om vad barnen inte vill göra. Låt barnen titta i en spegel och se sig själva säga ifrån.

**”Vi tänker på ett annat sätt,
mera barnfokus.”**

Pedagog om vilka effekter *Olika men lika* har haft.

Övning: Ekot i berget

Syfte

Barnen får reflektera över att de har rätt att säga vad de tycker och de får träna på att säga sin åsikt. Samtidigt förmedlar övningen att alla inte alltid tycker lika och att det inte spelar någon roll.

Gör så här

Denna övning genomförs med fördel utomhus. Berätta för barnen att det långt borta finns stora vackra berg som vi kan prata med genom eko,

vi säger något och bergen upprepar det vi sagt. Barnen får en och en ställa sig med ryggen mot de andra och ropa något som de andra barnen sedan upprepar som ekot i bergen. En pedagog kan börja så att barnen lättare förstår övningen. Exempel: *Jag blir glad när solen skiner! Jag blir arg när någon tar min cykel! Jag tycker om...* eller *Jag tycker inte om...* Hjälp barnen på traven om det behövs för att de ska komma igång med sina egna påståenden.

.....

Övning: Rätten att lära sig

Syfte

Att låta barnen reflektera över att de har rätt att lära sig saker, samt väcka lust till att lära sig mer.

Material

- Kритor
- Papper

Gör så här

Prata med barnen om vad de har lärt sig sedan de började på förskolan och vad de skulle vilja

lära sig. Låt barnen måla eller rita sakerna som de skulle vilja lära sig. Anteckna barnens kommentarer och titta på deras bilder. Ni kan med fördel ge barnen några förslag på olika saker som de kan lära sig på förskolan.

Fundera i personalgruppen på vad ni skulle kunna genomföra för att barnen ska få lära sig mer om saker de är intresserade av. Ta tillvara på barnens önskemål och använd dem i er planering av verksamheten.

**”Man borde göra det
på alla förskolor.”**

Förskolechef om att intervjua barnen.

Foto: Adriana Aguilari

Övning: Förskolechefen intervjuar barnen

Syfte

Barnen får uttrycka känslor samt vara med och påverka verksamheten på förskolan.

Material

- En lista med förberedda frågor.
- Pappersark med ritade smileys (exempelvis jätteglad, glad, neutral, lite ledsen, jätteledsen och arg).

Gör så här

Idén med övningen är att förskolechefen intervjuar barnen och låter dem berätta om hur de upplever sin vardag på förskolan. Förslagsvis får ett barn i taget gå till förskolechefen, låt barnen själva bestämma om de vill delta eller inte.

Gör det gärna lite högtidligt så att barnen blir nyfikna och tycker att det är roligt. Barnen

.....

Övning: Fri eftermiddag

Syfte

Ge barnen utrymme att vara med och påverka verksamheten på ett konkret sätt.

Gör så här

Inför en fri eftermiddag som återkommer varje vecka eller varannan vecka beroende på vad som passar er förskola. Berätta för barnen att de under eftermiddagen själva får bestämma vad de vill göra. Ge gärna ett par förslag genom att berätta att en pedagog är i målrummet, en annan i sagohörnan och en tredje ute på gården. Barnen kan då välja mellan olika stationer, men sedan bestämma fritt vad exakt de vill göra på stationen i fråga samt hur länge.

vet ofta vem förskolechefen är fast det kanske inte är någon de känner väl. Kanske är det spännande att gå ensam till förskolechefen för att svara på frågor? Kanske tar förskolechefen i hand för att hälsa på barnet, som på ett riktigt möte?

Inne hos förskolechefen ställer hen frågor om barnets förskolegång knutna till Barnkonventionen. *Vad är roligast? Vad har du lärt dig? Vilken mat tycker du om? Finns det något ni inte gör som du skulle vilja att ni gjorde? När får du bestämma? Är någon dum mot dig?* Anpassa frågorna till barnets ålder. Förskolechefen antecknar svar och utifrån dessa kan ni diskutera vad ni borde och skulle kunna förändra på förskolan. Ni kan med fördel ge barnen återkoppling om ni ändrar något utifrån deras förslag.

Gör gärna det här till en rutin som återkommer exempelvis varje höst eller varje termin.

Tips!

På en förskola hade förskolechefen tagit in en högre barnstol till barnen, samma sort som de satt på i vanliga fall. På frågan var barnen ville sitta valde alla barn den andra stolen, en vanlig kontorsstol. Ingen vill sitta i barnstolen.

Om det förenklar för barnet används smileys. Barnet kan då som svar peka på en smiley.

Lined writing area consisting of 20 horizontal dotted lines.

Foto: Rådida Bärnen

4.

Tema

MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET

Syftet med detta tema är att reflektera över vad mångfald innebär på just er förskola samt vilket bemötande och förståelse det finns för olikheter. Vidare är syftet att få djupare kunskap om diskriminering och genuspedagogik samt att få fundera över hur en god grund för att skapa större jämställdhet mellan könen kan läggas redan i förskolan.

Fakta

Kön, etnicitet, religion, sexuell läggning, könsuttryck eller identitet, ålder eller funktionsnedsättning ska inte spela någon roll. Mångfald är alla människors olika egenskaper, erfarenheter och bakgrund. Det är något positivt och innebär att tillvarata olikheter och lära av varandra. Det finns inte bara en definition av mångfald och det kan därför vara bra att fundera på vad mångfald innebär för er och inom er organisation.

Artikel två i Barnkonventionen säger att alla barn är lika mycket värda och ingen får diskrimineras. Detta innebär att alla barn ska ses som individer och inte som medlemmar av en särskild grupp. Det kanske låter självklart men det är viktigt att markera för barnen att olikheter är något positivt och att alla människor är olika. Även i en grupp med barn som till synes kan verka väldigt lika, till exempel om de har ungefär samma ålder och de alla bor i samma område finns det skillnader individer emellan och detta skapar också mångfald.

Poängtera att alla människor är olika när ni pratar om olikheter eftersom vi tillsammans kan förebygga fördomar genom att göra olikheter till något positivt. Tänk på att det alltid går att lyfta fram både skillnader och likheter oavsett hur barngruppen ser ut. Diskutera yttre skillnader och inre likheter, det vill säga visa att alla människor är unika och ingen är den andra lik, men vi har ändå väldigt mycket gemensamt. Vi är helt enkelt olika men lika! Detta kan skapa en positiv attityd gentemot olikheter redan från början. Använd gärna aktiviteter som redan finns på förskolan och väv in samtal och reflektioner för arbeta med mångfald och att förebygga fördomar.²⁵

Diskriminering, kränkningar och trakasserier

Enligt svensk lag finns idag sju så kallade diskrimineringsgrunder. Dessa sju är etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, kön, ålder, funktionsnedsättning, könsidentitet eller könsuttryck samt sexuell läggning. Det som kallas annan kränkande behandling innebär kränkning som inte innefattas av en diskrimineringsgrund.²⁶

Diskriminering på förskolan kan vara att behandla ett barn sämre än andra på grund av någon av ovan nämnda faktorer. Förskolan har i uppgift att arbeta för att främja alla barns lika rättigheter och förebygga diskriminering på dessa grunder. Trakasserier på förskolan kan vara att kränka någon genom att till exempel retas, mobba eller att frysa ut.

→ *Etnisk tillhörighet* handlar om nationellt eller etniskt ursprung. Alla människor har en eller flera etniska tillhörigheter och har rätt att själva definiera sin etnicitet. En person kan till exempel välja att definiera sig som både svensk och same eller svensk och somalier.

→ *Religion eller annan trosuppfattning* innebär att alla människor har rätt att själva välja sin egen religion och inte utsättas för trakasserier eller diskriminering på grund av den. Med annan trosuppfattning menas andra religiösa eller icke-religiösa uppfattningar som till exempel ateism.

Tips!

Inled gärna detta tema med att alla arbetslag får berätta för de andra hur övningarna om Delaktighet och inflytande med barnen gick, samt om ni gjort något annat knutet till Olika men lika. Vilka övningar fungerade bra? Dela med er av tips och idéer.

²⁵ Norell Beach, 1995.

²⁶ <http://do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Utbildning/Likabehandlingsarbete-i-forskolan/>

→ *Kön* omfattar biologiskt kön, alltså kvinna, man och transsexuella personer. Det sistnämnda innebär personer som har ändrat eller ska ändra sin juridiska könstillhörighet.²⁷

→ *Ålder* handlar om att alla har rätt att skyddas mot diskriminering på grund av ålder. Det är ofta äldre och yngre personer som drabbas av åldersdiskriminering även om skyddet omfattar alla. Det finns dock några undantag då det är tillåtet att särbehandla människor i samband med ålder, till exempel åldersgränser för att ta körkort eller dricka alkohol.²⁸

→ *Funktionsnedsättning* innebär en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan vara medfödd eller ha uppstått genom exempelvis en olycka och innebär något en person har och inte något en person är. En funktionsnedsättning blir ett funktionshinder först när omgivningen skapar hinder, till exempel om lokaler, aktiviteter eller det pedagogiska materialet inte är utformat för att passa alla. Vissa funktionsnedsättningar syns medan andra inte gör det och det är viktigt att bemöta alla med respekt och förståelse.

→ *Könsidentitet* eller *könsuttryck* innebär en persons identitet eller uttryck som visas till exempel genom kläder, kroppsspråk, beteende eller något annat. Alla människor har en könsidentitet och ett könsuttryck men detta skydd är extra viktigt för personer som på något sätt frångår könsnormen. Transpersoner är en grupp som omfattas av denna diskrimineringsgrund. Det är ett paraplybegrepp som innefattar människor som på något sätt bryter mot samhällets förväntningar på hur män och kvinnor ska vara, se ut och bete sig.

Transpersoner kan identifiera sig som exempelvis transvestit, intersexuell, det vill säga personer som fötts med oklar könstillhörighet, samt som inter- och transgenderperson, alltså en person som definierar sig bortom kön och traditionella könsidentiteter.

→ *Sexuell läggning* består av bisexuell, homo-sexuell, heterosexuell samt asexuell läggning. Diskriminering och trakasserier på grund av sexuell läggning kan till exempel vara att kalla någon för skällsord kopplade till personens sexuella läggning eller att inte se och bekräfta barn som har två mammor och bara tala om att alla barn har en mamma och en pappa på förskolan.²⁹

Förskolan bör, med hjälp av likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling, lösa de problem och konflikter som kan uppstå. Detta arbete ska också både främja och förebygga diskriminering, trakasserier samt annan kränkande behandling. Skillnaden mellan främjande arbete och förebyggande arbete är att främjande handlar om att förstärka det som är positivt i verksamheten för likabehandling genom att arbeta övergripande med mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar.

Förebyggande arbete innebär att arbeta för att förhindra att diskriminering sker genom att kartlägga verksamheten, se till vilka brister som finns och därigenom minimera risken att den typen av behandling förekommer.³⁰ För att barnen ska förstå vad som gör andra ledsna eller glada kan det vara bra att träna på att visa känslor. Detta kan även hjälpa barnet att förstå sig själv och de egna känslorna bättre.

Tänk på att bekräfta barnens känslor när de är arga, ledsna eller glada. Som vuxen kanske man gärna vill att barn ska bli glada igen, om de är ledsna eller arga. Ibland kan det dock

²⁷ Diskrimineringsombudsmannen, 2012.

²⁸ <http://www.do.se/sv/Fakta/Diskrimineringsgrunderna/diskrimineringslagen-om-alder/>

²⁹ Diskrimineringsombudsmannen, 2012.

³⁰ <http://do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Utbildning/Likabehandlingsarbete-i-forskolan/>

vara viktigt för barnet att få känna sig ledsen en stund. Ett exempel på detta är ett barn som berättade att det inte var roligt på förskolan eftersom han inte fick vara ledsen färdigt. Barnet upplevde att pedagogerna på förskolan förväntade sig att han skulle bli glad igen så fort de tröstade eller någon sagt förlåt. Därför kan det vara viktigt att bekräfta barnens känslor så de kan känna att det både är okej och normalt att vara exempelvis arg, sur eller ledsen.

Kulturkrockar

I arbetet på en förskola kan det uppstå olika slags kulturkrockar. Kulturkrockar kan ske när människor har olika sätt att se på saker om de till exempel kommer från olika kulturer eller helt enkelt växt upp med olika synsätt och värderingar. Kulturkrockar kan uppstå mellan personer från olika delar av samma land eller mellan personer från till exempel stad och landsbygd eller mellan låg- och höginkomsttagare.

Detta kan orsaka krockar i vardagen eftersom förskolan arbetar utifrån förskolans läroplan och har vissa rutiner och traditioner. Exempelvis går barnen ut och leker någon gång under dagen oavsett om det är sommar eller vinter, regn, snö eller solsken. Detta kan kanske förvåna någon som är van vid ett varmare klimat och därför inte går ut om det inte är fint väder. Därför kanske det inte faller sig naturligt för alla föräldrar att skicka med barnen varma kläder eller regnkläder eftersom många kanske tänker att barnen inte leker ute om det är dåligt väder.³¹

Förskolan är en institution men trots det ses den ofta som ett hem utanför hemmet. Det kan för utomstående ibland vara svårt att se att förskolan faktiskt arbetar efter en läroplan och att leken som är central i verksamheten har ett syfte och bidrar till barnens utveckling.

Därför är det viktigt att tydliggöra hur verksamheten fungerar, förklara vilka förväntningar förskolan har på föräldrar och vårdnadshavare samt vad de i sin tur kan förvänta sig av förskolan.³² Genom att fundera över kulturkrockar går det att synliggöra missförstånd. Försök att se saker från olika personers perspektiv för att skapa förståelse.³³

Genuspedagogik

Barnkonventionen säger att alla barn har samma rättigheter och lika värde och att ingen får diskrimineras.

Förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010.

Jämställdhet innebär att alla är lika mycket värda, har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett om en person är man eller kvinna, flicka eller pojke.³⁴ Jämställdhet kan både handla om sådant som är mätbart som exempelvis antal, statistik eller betyg och sådant som rör värderingar, normer och förhållningssätt. Vuxna kan genom att praktisera och överföra goda värderingar och synsätt till barn förändra traditionella könsroller.³⁵

Jämlikhet innebär att alla lika värde och inkluderar även etnicitet, nationalitet, sexualitet, religion samt funktionsnedsättning.³⁶ Det är ett större begrepp som inbegriper allt som skiljer och förenar individer och grupper i samhället, jämställdhet är en viktig del av detta.³⁷

Genuspedagogik handlar om jämställdhet, att ge alla barn samma rättigheter och möjligheter oavsett kön. Det berör samhällets

³¹⁻³³ Bozarslan, 2001

^{34,36} Henkel, 2006

^{35,37} Svaleryd, 2002

strukturer, normer samt förväntningar som ställs på människor utifrån kön. Flickor förväntas vara på ett sätt och pojkar på ett annat vilket ger alla barn färre möjligheter. Dessa förväntningar påverkar barnen långsiktigt och bidrar till skillnader och ojämställdhet även i vuxen ålder. Detta sker ofta med goda avsikter eftersom det kanske inte ifrågasätts att pojkar och flickor är olika. Verkligheten visar dock att dessa olikheter finns och är stora. Jämförs kvinnor och män samt pojkar och flickor blir det tydligt att det är större skillnad på individer inom könsgrupperna än vad skillnaden är mellan dem.³⁸

Skapandet av könsroller börjar redan när barnet föds eller till och med innan. Forskning har visat att vuxna använder olika ord och tonfall när de pratar till ett barn beroende på om barnet är en pojke eller flicka.³⁹ Barnen erbjuds ofta olika kläder, leksaker och vänner, det förväntas att flickor ska leka på ett visst sätt och pojkar på ett annat. På grund av att barnen på detta sätt bemöts utifrån sitt kön och inte som individer begränsas deras valfrihet och möjligheter. Det vill säga att även om de vuxna inte uttryckligen förbjuder ett barn att leka med en viss leksak kan barnet hindras ändå genom uppmuntringar på grund av rådande normer.⁴⁰

Beroende på vilka ord som används vid tilltal till barn kan normer förmedlas. Genom att olika ord ofta används till flickor och pojkar medförs indirekt en förväntan på att barnet i fråga ska vara på det sättet. Fundera på om följande ord används mer till pojkar eller flickor, och vilken skillnad betydelsen i så fall får:

tuff/söt, arg/ledsen, cool/fin, uppfinna/pyssla och skratta/fnissa.

Det finns i vårt samhälle väldigt starka normer angående vad som anses vara manligt och kvinnligt, vilket handlar om genus, det sociala könet. Det sociala könet varierar över tid och skiljer sig mellan olika kulturer. Exempelvis kan särskilda klädesplagg anses vara antingen manliga eller kvinnliga inom olika kulturer.

Att visa känslor har tidigare ansetts vara manligt i vissa kretsar medan det idag ses som typiskt kvinnligt. De starka könsnormer vi har i samhället bidrar till och skapar ojämställdhet och det är därför viktigt att jobba med att bemöta alla barn som individer.⁴¹

Att arbeta med ett genusperspektiv i förskolan handlar om att alla barn ska få fler möjligheter och tillgång till att prova alla roller för att hitta det som passar varje individ bäst. Det handlar inte om att ta bort något, utan om att lägga till och ge barnen större handlingsutrymme och fler möjligheter att utvecklas som individer. Början på jämställdhetsarbetet handlar om att synliggöra vilka normer som finns. Hur bemöts barnen, vem förväntas göra vad, hur leker barnen och med vem?

Förskolan har, enligt läroplanen, ett jämställdhetsuppdrag. Kärnan i detta uppdrag är att se individen, se olika möjligheter och vara öppen samt fundera över och synliggöra fördomar. Alla har fördomar och det är inte något fel, men det är bra att träna sin förmåga att se och arbeta med dem.⁴²

Tips!

Sätt gärna upp bilder på väggarna som bryter traditionella genusroller. Exempelvis kvinnliga, poliser, jägare, läkare respektive manliga pedagoger, vårdpersonal och cafébiträden.

³⁸ Svaleryd, 2002.

³⁹⁻⁴¹ Henkel och Tomicic, 2009.

⁴² Läroplan för förskolan Lpfö 1998, uppdaterad 2010, Skolverket.

”Här finns en acceptans som inte finns i vuxenvärlden. Barn ser inte varandra som vuxna gör.”

Pedagog om arbetet med *Olika men lika*.

**”Vår uppgift är att
så frön som senare
kommer att ge
resultat.”**

Pedagog om arbetet med barnen.

Foto: Arans förskola

Lek på nya sätt – om roller i leken

Förväntningar på hur flickor och pojkar ska vara, vad de ska tycka om och hur de ska se ut ser inte likadana ut. De förväntas ta olika roller och bete sig på olika sätt. Dessa förväntningar påverkar barnen på ett negativt sätt eftersom långt ifrån alla kan uppfylla dem. Det är därför viktigt att reflektera över hur barn av olika kön egentligen behandlas samt hur alla kan få tillgång till alla roller. Leksaker som anses vara till för flickor respektive pojkar ser olika ut och är avsedda att leka med på olika sätt. När barn bara får tillgång till en typ av leksaker får de också bara tillgång till en typ av roller. Försök att ge leksakerna ny mening!

Låt olika dockor få vara superhjältar som kan flyga, blanda dockor och LEGO, använd leksaks-spisen till att leka rymdskepp. Lek familj på olika sätt och nya sätt. Inspirera och visa flera möjligheter för barnen!

Tänk på att låta alla barn prova alla roller, till exempel vara modig, snäll, omtänksam, stark, tuff, snabb, ansvarsfull eller busig. Introducera alla sorters leksaker för alla barn så att alla får möjlighet att leka med allt då de kanske inte gör det i sitt hem. Blanda lekarna så att barnen lär sig att det finns flera alternativ och att alla är lika bra! Massor av konkreta tips kring detta område finns i boken *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2* av Kristina Henkel och Marie Tomicic.

4.

..... Övningar till tema

MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET

FÖR PERSONAL

Övning: Vår mångfald

Syfte

Att se vilken mångfald som finns på just er förskola för att kunna ta tillvara på det som skiljer och förenar människor samt arbeta med att göra det till något positivt. Genom att förtydliga er mångfald kan det bli lättare att undvika diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling.

Material

- Pennor
- Papper

Övning: En förskola fri från diskriminering

Syfte

Ett försök till göra er förskola fri från diskriminering

Material

- Dokument, brev, kallelser med mera som ni delar ut eller skickar till föräldrar och vårdnadshavare.

Gör så här

Diskutera i grupper vilken definition av mångfald som passar bäst in på er förskola! Gå tillbaka till faktatexten i detta tema om ni behöver bli påmind om hur mångfald kan definieras.

Gå sedan ett varv och låt alla grupper berätta vad som diskuterats. Skriv upp och spara för framtiden.

Gör så här

Fundera tillsammans med bordsgrannen på när diskriminerande situationer uppstår eller riskerar att uppstå. Hur ser exempelvis era blanketter som ni ger till föräldrar och vårdnadshavare ut? Kan orden mamma och pappa samt föräldrar bytas ut till familj? Ordet vårdnadshavare kan också vara ett bra komplement till ordet förälder.

Gå ett varv och anteckna vad paren har sagt. Kommer ni fram till att någon vid något tillfälle diskrimineras bör ni ändra detta. Välj gärna ut någon eller några som ansvarar för att det blir gjort.

Övning: Diskutera normer

Syfte

Att rannsaka och reflektera över arbetet på förskolan.

Material

- Punkterna nedan så att alla kan se dem.

Gör så här

Sätt er i smågrupper och diskutera punkterna nedan. Ni behöver inte göra dem i ordning och inte heller diskutera samtliga punkter.

Gå ett varv och låt grupperna berätta vilken punkt de pratade mycket om, eller en punkt som de tyckte var intressant.

Punkter att diskutera

- Vilka normer finns på vår förskola, vad anses normalt?
- Hur leker barnen? Vem leker med vem och med vad?
- Hur kan vi göra för att inspirera barnen att prova olika typer av leksaker?
- Hur bemöts olikheter av barnen i vår grupp?
- På vilket sätt pratar barn och vuxna med varandra?
- Förutsätter vi att flickor ska leka med flickor och pojkar med pojkar eller alla tillsammans?
- Hur firas olika högtider på förskolan?
- Hur ser vi på olika traditioner?
- Hur bemöts barn som inte äter all mat som serveras på grund av sin religion, kultur, kost, allergier eller olika vanor inom familjen?

Tips!

Planera familjeaktiviteter utifrån helgdagar. På www.bokus.se kan ni beställa *Mångkulturella Almanackan*.

Övning: Att småprata med barn

Syfte

Att reflektera över hur vi småpratar med barn och vad det kan leda till.

Material

- Tabellen som tillhör övningen kopierad så att alla deltagare har varsitt exemplar (tabellen finns längst bak under kopieringsunderlag).
- Pennor

Gör så här

Diskutera tillsammans med bordsgrannen exemplen i tabellen och fyll i. Skriv även egna frågor och kommentarer som ni kan prova.

Fundera på vad ni säger ofta och vad det kan få för konsekvenser. Småprat är något vi inte reflekterar över, ibland använder vuxna sig av uttryck som till exempel väder och vind

och dessa är kanske inte alltid självklara för barn. När vuxna pratar med barn anpassas ofta småpratet och vanliga ämnen är just utseende och kläder, även till mycket små barn ”oj vilken fin mössa du har” eller ”hej tuffing”.

Hur ger ni komplimanger och hur bekräftar ni barnen? Säger ni ”vad fin du är”, ”kul att se dig” eller ”hur är det idag” när barnen kommer till förskolan? Till vem säger ni vad och vilka effekter får det? Om en liten flicka till exempel får höra att hon är fin varje gång hon har på sig en klänning kommer hon snart att märka att hon får positiv bekräftelse när hon ser fin ut. Effekten av detta kan bli vuxenvärlden förmedlar till flickan att utseendet är viktigt. Problematisera och reflektera!

När ni känner er klara kan ni mingla i rummet och berätta för varandra vad ni har skrivit upp. Utbyt idéer.

Övning: Filma varandra

Syfte

Att granska arbetet på förskolan.

Material

- Filmkamera

Gör så här

Ibland kan det hjälpa att granska sitt arbete genom att bli filmad och sedan titta på filmen. Sätt förslagsvis upp en filmkamera i kapprummet, låt filmkameran filma under hämtning och lämning, samt när ni ska gå ut med barnen. Titta sedan på filmen, eller på delar av filmen.

Hjälp varandra att granska arbetet. Bemöter ni olika föräldrar och vårdnadshavare på samma sätt? Hur ser det ut när ni pratar med och tar hand om barnen?

Kom ihåg att informera föräldrar och vårdnadshavare om övningens syfte samt fråga om det är okej att de själva samt barnen kan komma med i bild. Berätta vem som kommer att ha tillgång till materialet.

Diskutera möjligheten till att genomföra övningen samt planera för när och hur ni ska gå tillväga.

Tips!

Kom ihåg att hoppa över övningar och fakta ni redan kan och fokusera på det som är nytt för er och på det som behöver repeteras. Det finns inget rätt eller fel med Olika men lika, ni bestämmer själva var fokuset ska ligga.

Övning: Diskutera normen att vara man

Syfte

Bli medveten, problematisera och reflektera.

Gör så här

Diskutera i små grupper.

I vårt samhälle är det norm att vara man. Fundera på när ni säger han fast ni inte vet om det rör sig om en man eller kvinna, flicka eller pojke, hane eller hona. Kan ni prova andra sätt? Angående djur går det lika bra att säga den eller det i stället. Använder ni uttrycket hen? Sånger kan vara en bra utgångspunkt. Här är polisen som mitt i gatan står... Björnen sover...

Övning: När var hur?

Syfte

Planera och strukturera ert arbete med barnen.

Material

- Övningarna för barn till detta tema så att alla kan se dem, förslagsvis kopierat eller via projektor.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Sätt er i era arbetslag och läs igenom alla övningar för barn inom detta tema. Planera när och hur ni vill genomföra dem. Vill ni genomföra dem i någon särskild ordning? Känns någon

övning mer relevant än någon annan? Har ni allt material ni behöver? Vem ansvarar för vad? Kan någon anteckna resultat så att ni kan berätta för hela personalgruppen vid nästa tema?

Har ni gjort samtliga teman i den ordning de kommer i boken är ni nu på det fjärde och sista temat. Således kanske det inte finns någon naturlig tid och plats för att återberätta för hela personalen hur arbetet med barnen samt övrig verksamhet knutet till Olika en lika har gått. Diskutera därför tillsammans om och när ni ska återberätta för varandra om hur arbetet med barnen inom detta tema gick. Kanske som inledning av nästa personalmöte?

MED BARNEN

Övning: Vem är jag? Olika men lika.

Syfte

Barnen får diskutera likheter och olikheter i gruppen samt får möjligheten att se sig själva i sammanhanget.

Material

- Stora pappersark
- Pennor
- Målarfärg
- Kamera
- Skrivare

Gör så här

Barnen får varsitt pappersark. I mitten på papperet får de rita sig själva alternativt klistra in ett foto på sig själva. De får sedan rita eller klistra fast bilder runt omkring på sådant som de tycker om och som är viktigt för dem.

Därefter kan ni ha en liten utställning eller under en samling prata om de olika bilderna. Täck över bilden i mitten och försöka gissa vems kollage det är. Prata om vad som är lika och vad som är olika. Vad finns med på de flesta bilderna? *Obs! Har ni frågat föräldrar och vårdnadshavare om det går bra att ni tar bilder på barnen?*

Övning: Om känslor

Syfte

Barnen får öva på att visa och sätta ord på känslor.

Material

- Speglar

Gör så här

Ibland kan det vara lite svårt att sätta ord på sina känslor, för både vuxna och barn. Det kan därför vara bra att träna på att både visa och prata om känslor.

Börja med att fråga barnen vilka känslor de känner till, till exempel att vara glad, arg, att tycka om någon, att vara förvånad, ledsen och så vidare.

Fråga sedan hur de ser ut när de känner olika känslor. Låt barnen visa med hela kroppen hur det känns. Prata om vad som till exempel gör en arg eller glad.

Ni kan prova att använda speglar och låta barnen visa olika känslor för att få se sig själva när de uttrycker sig. Därefter kan ni prata om hur det känns när andra gör saker som gör en ledsen eller glad och om hur ni kan trösta och uppmuntra varandra.

Denna övning kan med fördel göras flera gånger, det handlar om att barnen ska få möjlighet att träna på att visa sina känslor. Fortsätt gärna med nästa övning.

Tips!

Efter att ha pratat om känslor och låtit barnen öva på hur de ser ut när de känner olika saker kan det vara kul att ta foto på barnen samt personalen och de olika ansiktsuttrycken och sätta upp på väggen.

Övning: Vad är kärlek?

Syfte

Barnen får fundera kring vad kärlek betyder och vad kärlek är för dem.

Material

- Stort pappersark
- Pennor
- Papper
- Målarfärg
- Penslar
- Annat pysselmaterial

Gör så här

Prata med barnen om vad kärlek är och skriv ner deras tankar. Pratade ni om kärlek i övningen. En ny vän kan ni fråga barnen om de kommer ihåg vad de talade om då.

Låt dem måla bilder om kärlek. Gör ett kollage där ni skriver upp barnens kommentarer och fäster deras bilder. Skriv: ”Alla barn har rätt till kärlek” som rubrik.

Övning: Känslorcharader

Syfte

Barnen får öva på att visa samt förstå olika känslor.

Gör så här

En person väljer känslor som de viskar till de andra i tur och ordning. Sedan ska personen uttrycka känslan och de andra ska gissa! Det kan både vara barn och pedagoger som viskar och som uttrycker känslor samt gissar.

Exempel på känslor:

Glad, ledsen, arg, förvånad, rädd och trött. Ni kan även prova det omvända. En person säger en känsla och alla i ringen uttrycker känslan samtidigt.

Tips!

Genom att personalen också deltar i övningarna om att visa känslor kan det vara lättare för barnen att förstå att även vuxna kan vara väldigt arga, ledsna, förvånade och så vidare. Därmed bekräftas barns egna känslor, det är okej att känna på ett visst sätt och alla känner olika känslor ibland.

Övning: Viska till dockan**Syfte**

Barnen ges utrymme att öva på att berätta saker utan att känna sig ifrågasatta.

Material

- Dockan från övningen *En ny vän*

Gör så här

Berätta för barnen att dockan har hört att ett barn var ledsen och rädd. Nu vill dockan veta om något barn vill berätta en hemlighet. Om det är någon som vill göra det går det bra att viska i dockans öra. Skicka runt dockan mellan barnen. Under den här övningen kan det vara bra att vara observant på barnens reaktioner för att sedan kunna fånga upp barn som ni upplever skulle vilja eller behöva prata om något. Berätta för barnen att de inte behöver bära på en hemlighet som känns svår och tung samt att de alltid kan prata med en pedagog.

.....

Övning: Min kropp är min**Syfte**

Barnen får möjlighet att fundera över sin kropp samt får kännedom om vad andra får och inte får göra med den.

Material

- Boken *Min kropp är min* av Helena Enoksson

Gör så här

Läs och diskutera boken *Min kropp är min*. Ge barnen utrymme för tankar och frågor om behovet finns.

”Nallen skickades runt i ringen av 19 barn och alla utom tre ville berätta något. De andra var helt tysta. Det var magiskt.”

Pedagog om övningen ”Viska till dockan”.

Tips!

I Rädda Barnens material *Stopp, min kropp!* finns tips och råd kring att prata med barn om saker som känns svåra. Materialet hittar du på www.raddabarnen.se

Tips!

Anpassa övningen genom att peka på bilderna och använd ansiktsuttryck och kroppsspråk för att förtydliga det du säger.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.

Tema

FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE

Syftet är att fundera över hur samverkan och gemenskap, föräldrar och vårdnadshavare emellan, samt mellan förskolan och föräldrar och vårdnadshavare kan stärkas. Att lyfta en diskussion om, och i så fall hur, föräldramöten kan utvecklas och att fundera på om samtalsgrupper skulle vara något för föräldrar och vårdnadshavare på er förskola.

Fakta

Enligt Barnkonventionens artikel 18 har föräldrarna det primära ansvaret för sina barn. I förskolan innebär detta att föräldrarna involveras och är delaktiga i barnets vardag. Det kan exempelvis vara att samarbeta med personal för att lösa problem som uppstår.

Förskolan har ett samverkansansvar, vilket betyder att förskolan och föräldrarna tillsammans arbetar för barnets bästa. För att möjliggöra detta är det viktigt att det finns en bra kommunikation och förståelse för varandra. Många barn upplever att livet i förskolan och livet i hemmet skiljer sig åt på olika sätt och barnen måste anpassa sig till två olika uppsättningar regler, normer och sätt att vara på.⁴³ Alla familjer är olika, vissa kanske är yngre än andra, vissa ser på tv och andra inte. Det är omöjligt att göra likadant på förskolan som i varje barns hem. Däremot går det att skapa en förståelse för att vardagen ser olika ut för olika människor och med det som utgångspunkt skapa bättre förutsättningar att utgå från barnets bästa i vardagen.

Föräldramötet är ett bra tillfälle som med fördel kan utnyttjas för att börja skapa samverkan med föräldrarna. Föräldramötet används ofta för att förmedla information om sådant som rör verksamheten till föräldrar och vårdnadshavare, men kan samtidigt användas för att skapa en grund för kommunikation som går åt båda hållen. Exempelvis kan ni använda er av övningarna till detta tema för att få igång tankarna och skapa en öppen atmosfär där deltagarna vågar berätta om sig själva och komma med åsikter och idéer. Det är bra att diskutera vad som är hemmets respektive förskolans ansvar samt vad som är gemensamt.⁴⁴

Genom att prata om vilka förväntningar föräldrar och vårdnadshavare har på förskolan och vad ni pedagoger förväntar er av dem kan missförstånd förebyggas. Förskolan har det pedagogiska ansvaret för barnen medan ansvaret för barnens fostran är både förskolans och hemmets, även om det yttersta ansvaret för barnen ligger hos hemmet. Detta kan vara bra att förklara när ett barn börjar på förskolan för att tydliggöra hemmets och förskolans roller.

Ni som vill ha ett mer fördjupat samverkansarbete med föräldrar och vårdnadshavare kan fundera på att bjuda in till samtalsgrupper. En sådan grupp kan, förslagsvis tillsammans med en ledare, diskutera föräldraskap och barnets rättigheter. Övningarna i denna del kan användas som inspiration till några första träffar.

Ibland upplever förskolan att många föräldrar och vårdnadshavare inte kommer på föräldramöten och andra aktiviteter som de är kallade till. Om så är fallet kan det vara en god idé att fundera över möjliga orsaker och åtgärder.

Fråga gärna om föräldrar och vårdnadshavare vet vart de kan vända sig om de har frågor om sitt föräldraskap.
Informera om Rädda Barnens
Föräldratelefon: 020-786 786
Föräldr mejl: foraldrar@rb.se.

Tips!

⁴³⁻⁴⁴ Alfakir, 2010.

”Frukt och kärlek.”

Barn på förskola om vad ett barn behöver för att må bra.

Förväntningar mellan förskola och föräldrar och vårdnadshavare kan ibland vara lite oklara. Genom att tydliggöra dessa kan missförstånd undvikas och samarbete fördjupas. Exempelvis kan ett förväntansdokument upprättas i syfte att förtydliga just förväntningar. Hemmet ges utrymme att förstå vad förskolan behöver samt varför, och vice versa. Dokumentet kan förslagsvis diskuteras i samband med inskolning av nya barn, och det är en god idé att ge föräldrar och vårdnadshavare utrymme att berätta om och fundera över sina förväntningar. Punkter om förväntningar förskolan kan ha på föräldrar och vårdnadshavare kan handla om tider, utrustning (regnkläder, inneskor med mera), om att meddela vid ledighet, om rutiner vid sjukdomar och så vidare beroende på vad som är viktigt för förskolan i fråga. Förväntningar som föräldrar och vårdnadshavare kan ha på förskolan i sin tur kan handla om medicinering, allergier och andra mer speciella behov. Ett förväntansdokument är alltså ett dokument med färdigskrivna punkter från förskolan samt plats för föräldrar och vårdnadshavare att fylla i egna, under diskussion med personal. Det kan även vara en god idé att ha med en punkt om vad förskolechefens roll är. Kopiera dokumentet så att båda parter har varsitt exemplar.

Rädda Barnen arbetar med föräldrastöd

Rädda Barnen arbetar med föräldrastöd och anordnar bland annat samtalsgrupper för föräldrar. Om ni är intresserade av att Rädda Barnen kommer till er förskola för att anordna samtalsgrupper kan ni höra av er till er närmsta lokalförening eller regionkontor. Ni hittar den, samt mer information om projektet, på www.raddabarnen.se.

”Jag diskuterar aldrig dessa frågor med någon, varken på jobbet eller privat. Därför känns dessa träffar så bra och viktiga för mig.”

Pappa på samtalsträff för föräldrar.

Foto: Mospixotos

5.

Övningar till tema

FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE

FÖR PERSONAL

Övning: Förväntningar

Syfte

Att reflektera över vilka förväntningar som finns mellan förskolan och föräldrar och vårdnadshavare.

Material

- Pennor
- Papper

Gör så här

Diskutera frågorna i mindre grupper och anteckna under tiden.

Gå ett varv och låt grupperna berätta kort om vad som sades under diskussionen. Lyftes några förslag som bör genomföras? I så fall vilka och vem ser till att det blir gjort?

Frågor

- Hur upplever vi samarbetet med föräldrar och vårdnadshavare?
- Upplever vi att det är tydligt vilka förväntningar vi har på föräldrar och vårdnadshavare?
- Ges föräldrar och vårdnadshavare utrymme att uttrycka vilka förväntningar de har på förskolan?
- Hur pratar vi med föräldrar och vårdnadshavare om våra förväntningar på dem när ett barn börjar på förskolan?
- Har vi förväntansdokument som vi fyller i tillsammans med föräldrar och vårdnadshavare när ett barn börjar på förskolan?
Om inte, fundera på om det skulle kunna vara en god idé att upprätta ett sådant dokument.

Tips!

Om ni vill upprätta ett förväntansdokument eller uppdatera det som redan finns kan ni med fördel utgå från er värdegrund och lika-behandlingsplan.

Ni kan också titta på vad andra förskolors förväntansdokument innehåller för att få idéer och inspiration. Många förskolor har sådana dokument på sina hemsidor.

Tips!

Personalen på en förskola märkte att familjerna tyckte om att grilla så istället för möten i klassisk form ordnades grillfester vilka kombinerade mötepunkter med umgänge. Plötsligt blev det fullt hus varje gång.

Informera gärna löpande om att ni arbetar med Olika men lika och vad det handlar om på föräldramöten.

Övning: Hur ser våra föräldramöten ut?

Syfte

Att reflektera över hur ni går tillväga när ni bjuder in föräldrar och vårdnadshavare till möten och hur inbjudningarna ser ut.

Material

- Inbjudningar och informationsbrev till föräldrar och vårdnadshavare.

Frågor

- Vad är syftet med våra föräldramöten?
- Hur går vi tillväga när vi bjuder in till föräldramöten?
- Lockar inbjudningarna föräldrar och vårdnadshavare att komma på möten?
- Skulle vi kunna ta fram nya inbjudningar och informationsbrev för att göra dem mer intressanta. Hur skulle de kunna se ut då?
- Vad tror vi att föräldrar och vårdnadshavare tycker är relevant och viktig information?
- Vad tycker vi är viktigt att diskutera på föräldramöten?
- Skulle vi kunna förändra innehåll och upplägg på mötena för att göra dem mer intressanta och givande? Om ja, försök att komma med idéer.

Gör så här

Diskutera i mindre grupper. Titta på hur inbjudningar och informationsbrev ser ut. Gå ett varv och låt grupperna berätta kort om vad som diskuterats.

Lyftes några förslag som bör genomföras? I så fall vilka och vem ser till att det blir gjort?

Övning: När var hur?

Syfte

Planera och strukturera ert samverkansarbete med föräldrar och vårdnadshavare.

Material

- Övningarna för föräldrar och vårdnadshavare så att alla kan se dem, förslagsvis kopierat eller via projektor.
- Papper
- Pennor

Gör så här

Sätt er i era arbetslag och läs igenom alla övningar för föräldrar och vårdnadshavare. Planera när och hur ni vill genomföra dem.

Vill ni genomföra dem i någon särskild ordning? Känns någon övning mer relevant än någon annan? Har ni allt material ni behöver? Vem ansvarar för vad?

TILL SAMTALSGRUPPER OCH FÖRÄLDRAMÖTEN

Nedan följer förslag på övningar som kan göras både på föräldramöten och i samband med samtalsgrupper. Övningarna ger vårdnadshavare och föräldrar möjlighet att uttrycka vad de tycker i olika frågor som rör förskolan samt utrymme att diskutera olika delar av vardagen och ge varandra tips och stöd i föräldraskapet. Detta är något värdefullt både för föräldrar och vårdnadshavare samt för förskolan eftersom det skapar förutsättningar för att få ställa frågor och dela med sig av både lösningar och problem. Övningarna ger även föräldrar och vårdnads-

havare en introduktion till Barnkonventionen i syfte att involvera dem i förskolans arbete med alla barns rättigheter.

Personalen får en bild av vad föräldrar och vårdnadshavare tycker och tänker. Kom ihåg att den som leder inte bör delta i diskussionerna men kan leda samtalet vidare genom att ställa följdfrågor när det behövs. Några av övningarna är inspirerade av materialen *Barnen i våra hjärtan* av Sonia Sherefay⁴⁵ samt broschyren *Att umgås med barn* utgiven av Luleå kommun och Norrbottens läns landsting.

Övning: Presentation och uppvärmning

Syfte

Att skapa en trevlig stämning i gruppen och få deltagarna att känna sig avslappnade och välkomna.

Gör så här

För att göra en presentationsrunda lite roligare kan ni visa foto på varje enskilt barn via en projektor. Sedan får föräldern eller vårdnadshavaren presentera sig när bilden på det egna barnet visas. På så vis utgår ni från barnen och tydliggör sammanhanget.

En bra introduktionsövning kan sedan vara att alla ska ställa sig på ett led i längdordning, alltså kortast först och längst sist utan att prata med varandra, detta kan leda till en del skratt

och gruppen får en chans att samarbeta i en gemensam uppgift. Tänk på att hålla presentation och uppvärmning relativt korta och enkla för att hålla uppe intresset och lämna utrymme för andra övningar och diskussioner.

Tips!

På en förskola sa flera föräldrar att de inte kunde delta på möten eftersom de inte hade barnvakt. Upplever ni samma problem går det kanske att erbjuda barnvakt på en avdelning i samband med möten eller andra föräldraaktiviteter.

⁴⁵ Sherefay, 2002

Övning: Vad behöver ett barn? Barnkonventionen

Syfte

Att deltagarna ska få kännedom om Barnkonventionen och reflektera över barnets rättigheter.

Material

- Blädderblock
- Pennor
- Bilder på barn i olika åldrar (exempelvis en bebis, en treåring, ett skolbarn och en tonåring).

Gör så här

Detta är en bra inledande övning när ni börjar prata om Barnkonventionen. Tejpa upp en av bilderna på blädderblocket och fråga vad barnet på bilden behöver. Skriv upp deltagarnas kommentarer runt om bilden.

När deltagarna har kommit på några saker som ett barn behöver kan ni diskutera dessa saker utifrån Barnkonventionen och förklara vad som faktiskt är rättigheter. Diskutera kring saker som utbildning, åsikts- och religionsfrihet utifrån ett rättighetsperspektiv.

Förslag på saker som barn behöver: Mat, ett hem, sjukvård, kärlek, fritid, skola, lära sig nya saker, frihet att ha egna åsikter och religionsfrihet.

Fortsätt sedan likadant med resterande bilder, lägg gärna fokus på skillnader mellan barnen. Om ni börjar med att visa bilden på bebisen och därefter treåringen fråga om treåringen behöver mer än bebisen och vice versa.

Övning: Vem ansvarar för vad? Förskolans och hemmets roller

Syfte

Att reflektera över vad föräldrar och vårdnadshavare förväntar sig av förskolan och vice versa samt få större förståelse för varandra och för olika situationer som uppstår i vardagen

Material

- Mall till denna övning finns längst bak bland kopieringsunderlagen, kopiera den och låt varje par få varsin.
- Samma mall kopierad så stort det går eller via projektor.
- Pennor
- Tuschpennor

Gör så här

Vem ansvarar för vad? Dra streck mellan påståendena och vem som ansvarar för dessa, förskolan, hemmet eller förskolan och hemmet?

Låt deltagarna få diskutera och fylla i tabellen parvis.

Gå ett varv och låt paren få berätta hur de dragit streck och fråga hur de tänkte. Dra samtidigt streck på den stora mallen så att alla kan se vilka streck som dras.

Övning: Vad gör vi när...?

Syfte

Att få diskutera vardagliga situationer, tipsa och stötta varandra. Alla stöter ibland på problem och konflikter i vardagen som kan vara svåra att förhålla sig till. Därför kan det vara skönt att få diskutera olika situationer då tålmodet tryter, man blir arg eller helt enkelt känner sig villrådlig och inte kommer på någon bra lösning. Att diskutera olika situationer med andra föräldrar kan ge lite distans till problem och skapa en känsla av att de är lättare att lösa. Det kan också vara skönt att höra att andra har liknande upplevelser.

Material

- Broschyren *Att umgås med barn* finns på flera olika språk på Luleå kommuns hemsida som PDF och kan vara bra att ha till övningen, men den är inget måste.
- Blädderblock
- Tuschpenna

Gör så här

Läs upp en diskussionsfråga, eller låt deltagarna titta på bilden som hör till frågan i häftet *Att umgås med barn*. Låt dem diskutera två och två. Det kan vara bra att ha diskussionsfrågorna så att alla kan se dem, skriv gärna upp dem på ett blädderblock (det räcker med den understrukna delen).

Gå sedan ett varv och låt de som vill dela med sig av hur det kändes eller lite om vad som sades.

Läs sedan upp texten efter ”Kom ihåg att”. Gå därefter vidare till nästa diskussionsfråga och gör likadant.

1. *Får en förälder bli arg?*

Som förälder blir man precis som alla andra arg ibland. Det är helt naturligt att bli arg och frustrerad och att visa känslor inför sina barn. Det är däremot inte okej att ta ut sin ilska på barnet fysiskt eller psykiskt.

När barnet gör dig arg är det viktigt att inte döma barnet utan själva handlingen. Säg till exempel inte du är dum som slår din lillebror utan prata istället om varför det inte är okej att slåss och hur det skulle kännas att själv bli slagen. Det är viktigt att inte sänka barnets självkänsla, utan istället förmedla att du kan bättre.⁴⁶

Diskutera hur man kan reagera när man blir arg, varför föräldrar ibland kan känna sig arga på sina barn samt hur det går att lösa konflikter på bästa möjliga sätt.

→ Kom ihåg att du har rätt att bli arg på ditt barn, men du får inte ta ut din ilska på barnet fysiskt eller psykiskt.

2. *När barnet vill ha något*

Om barnet följer med till affären kan det hända att det vill ha något som inte ska köpas och den känslan är nog något som många vuxna kan känna igen sig i. När situationen uppstår blir många frustrerade och stressade. Diskutera hur det går att lösa sådana situationer på ett så bra sätt som möjligt.

→ Kom ihåg att det går att neka ett barn att få något det vill ha, men inte att neka barnet att bli besviken.

⁴⁶ Lindell & Hartikainen, 2001.

3. Att passa en tid

Ibland kan det kännas som att allt går fel eller fördröjs på något sätt, man kanske försöker sig eller tappar något i golvet. Som vuxen är det lätt att då kanske bli stressad och skynda sig lite extra för att ändå hinna i tid. Barn har ofta svårt att skynda sig eftersom det är deras skydd mot stress och det kan göra att konflikter uppstår när den vuxne helt plötsligt tycker att allt ska gå lite snabbare än vanligt. Diskutera hur det går att göra för att det ska gå så smidigt som möjligt när man är stressad. Vilka känslor uppstår hos den vuxna och hos barnet

→ Kom ihåg att barn kan ha svårt att skynda sig, tvång eller hot hjälper inte, försök att samarbeta med barnet.

4. När barnet ska sova

Barn behöver god nattsömn för att orka med dagen och som förälder kan det vara skönt att få lite egen tid att slappna av innan man själv går och lägger sig. De flesta har någon sorts rutin eller ritual när barnet ska sova. Diskutera olika rutiner vid läggdags och vilka konflikter som eventuellt kan uppstå samt hur ni löser dem.

→ Kom ihåg att barn behöver en återkommande ritual, närhet och vänliga ord i samband med läggdags.

Övning: Olika familjer

Syfte

Syftet med denna övning är att skapa mer förståelse för varandra, för olika kulturer och att diskutera hur roller formas och varför strukturer kan se ut som de gör.

Material

- Punkterna så att alla deltagarna kan läsa dem, kopierat eller via projektor.

Gör så här

Låt deltagarna sätta sig i smågrupper och diskutera följande punkter.

Punkter att diskutera

- Berätta om era familjemedlemmar. Vem bestämmer vad i era familjer? Är det de vuxna eller barnen som bestämmer när det är läggdags, vem bestämmer vad familjen ska äta till middag? När bestämmer barnen? Vem tar hand om kontakt med förskola och skola?

Vad händer efter Olika men lika?

Använd gärna detta kapitel som underlag för ett avslutningsmöte. Gå igenom texten och diskutera punkterna. Bestäm vad ni ska fokusera på och hur. När ni är färdiga med delarna i denna bok är det dags att fundera på hur ni kan få Barnkonventionen att vara en naturlig del av verksamheten.

Förhoppningen är att ni nu känner att Barnkonventionen är ett hjälpmedel som ni kan luta er mot bland annat när ni känner er osäkra eller när konflikter uppstår. Vidare känner ni er troligen tryggare med att beslut som tas är till för barnets bästa. Ni har fått verktyg för att jobba med Barnkonventionen på ett medvetet sätt och den kunskapen kan ni fortsätta att utveckla och jobba med.

Att verkligen åstadkomma förändring handlar om att utveckla sig själv och sitt förhållningssätt vilket fordrar reflektion över sina egna tankar och handlingar.

Ett viktigt hjälpmedel i detta kan bestå av diskussioner och feedback kollegor emellan. Ni kan förslagsvis planera in lite diskussionstid i samband med exempelvis personalmöten eller planeringsdagar. Det är då viktigt att fundera på vad ni har åstadkommit och vad ni vill bli bättre på. Försök att vara ärliga mot er själva. Alla gör misstag men så länge vi reflekterar över varför vi gör på ett visst sätt, vilken referensram och vilka normer vi handlar utifrån utvecklas vi som människor.

Ha gärna en avslutning på Olika men lika. Bjud in barnens familjer på vernissage med allt material som ni och barnen har tillverkat. Fråga barnen vad de vill göra på avslutningen. Kanske vill de spela upp en pjäs, berätta om teckningar och annat som de pysslat.

Ni kan även kontakta närmsta bibliotek och fråga om de skulle vara intresserade av att ha en utställning om Barnkonventionen och Olika men lika med materialet ni har tillverkat.

Tips!

Tips till ett fortsatt bra arbete!

- Försök att få in åtminstone några övningar från *Olika men lika* i den vanliga verksamheten.
- Gör om övningen ”Ge varandra feedback” under temat Barnkonventionen, men fundera på hur ni kan göra det långsiktigt.
- Avsätt tid att diskutera hur ni arbetar kring Barnkonventionen och barnets rättigheter vid exempelvis personalmöten. I en fullspäckad vardag kan det vara svårt att hitta tid till verklig reflektion och det är därför viktigt att planera in tid för det. Ha därför en återkommande punkt då ni tar upp frågor i verksamheten i förhållande till Barnkonventionen eller stämmer av med hjälp av barnchecklistan.
- Sätt ihop en pärm där ni för in dokumentation från arbete med Barnkonventionen och utvärderar arbetet eftersom.
- Skriv upp frågorna från barnchecklistan som finns med i övningsdelen till tema Barnkonventionen och sätt upp i personalrum. Använd er av barnchecklistan när ni planerar verksamheten och fattar nya beslut.
- Sätt upp små skyltar med olika rättigheter på förskolan, till exempel alla barn har rätt att få göra sin röst hörd där ni brukar ha samling med barnen.

Tips!

Många pedagoger har uppgett att *Olika men lika* har gett dem en vilja att lära sig mer. Införskaffa gärna böcker till ett personalbibliotek med litteratur för kompetensutveckling. Förslagsvis kan personalen turas om att leta efter relevanta artiklar, tidskrifter, kapitel, böcker och hålla i en liten presentation på personalmöten. Längst bak finns tips på några böcker att börja med.

Tips!

För att få igång ett arbete med Barnkonventionen är det bra att genomföra *Olika men lika* och dess olika delar. Men kom ihåg att tänka långsiktigt med syftet att få in Barnkonventionen i den ordinarie verksamheten. Ta med jämna mellanrum gärna fram boken, även efter att alla delarna är genomförda. Bläddra i den, gör någon av övningarna igen. Låt ny personal, barn, föräldrar och vårdnadshavare bli delaktiga. På så vis kan *Olika men lika* präglade er verksamhet både nu och i framtiden.

KOPIERINGSUNDERLAG

Nulägesanalys

Vad kan vi, vad behöver vi och vad vill vi?

När arbetet med *Olika men lika* inleds kan det vara bra att identifiera vad ni behöver och är intresserade av. Nulägesanalysen genomförs för att ni på ett enkelt sätt ska kunna planera och prioritera arbetet. Tänk på att analysen inte handlar om att få så många poäng som möjligt utan om att identifiera vad ni kan och vill förbättra.

Så här gör du:

1. Fyll i analysen individuellt och anonymt. Ringa in det svarsalternativ som du tycker stämmer bäst, räkna ihop och fyll i antal poäng i den första rutan på varje del.

0=inte alls 1=lite 2=mellan 3=mycket

TEMA BARNKONVENTIONEN	POÄNG: <input type="text" value="6"/> + <input type="text" value="3"/> = <input type="text" value="9"/>
Hur väl känner du till Barnkonventionen?	0.....1.....2..... <input type="text" value="3"/>
Hur mycket präglas ditt dagliga arbete av Barnkonventionen?	0..... <input type="text" value="1"/> .....2.....3
Hur väl upplever du att barnen känner till sina rättigheter?	0.....1..... <input type="text" value="2"/> 3
Upplever du att du kan använda dig av Barnkonventionen i ditt dagliga arbete?	<input type="text" value="0"/> .....1.....2.....3

Summa:

2. Sista delen handlar om att rangordna varje tema i den ordning du helst vill jobba mest respektive del, siffran från temat adderas med poängen till respektive ämne.
3. När ni är klara räknar du ihop dina poäng och sedan summerar ni allas poäng för respektive tema och går vidare till resultat rutan på nästa sida.

Tema BARNKONVENTIONEN	<input type="text" value="3"/>
Tema VÄRDEGRUNDEN	<input type="text" value="1"/>
Tema DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	<input type="text" value="4"/>
Tema MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET	<input type="text" value="2"/>
Tema FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNAOSHAVARE	<input type="text" value="5"/>

Börja här:

0=inte alls 1=lite 2=mellan 3=mycket

TEMA BARNKONVENTIONEN	POÄNG: <input type="text"/> + <input type="text"/> = <input type="text"/>
Hur väl känner du till Barnkonventionen?	0.....1.....2.....3
Hur mycket präglas ditt dagliga arbete av Barnkonventionen?	0.....1.....2.....3
Hur väl upplever du att barnen känner till sina rättigheter?	0.....1.....2.....3
Upplever du att du kan använda dig av Barnkonventionen i ditt dagliga arbete?	0.....1.....2.....3

TEMA VÄRDEGRUNDEN	POÄNG: ☐ + ☐ = _____
Jag vet vad vår förskolas värdegrund innebär.	0.....1.....2.....3
Både pedagoger och barn har varit delaktiga i framtagandet av vår värdegrund	0.....1.....2.....3
Värdegrunden är ett verktyg för oss i vår verksamhet.	0.....1.....2.....3
Vår värdegrund hjälper oss att ha ett gemensamt förhållningssätt i förskolan.	0.....1.....2.....3

TEMA DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	POÄNG: ☐ + ☐ = _____
Barnen är delaktiga i planeringen av verksamheten.	0.....1.....2.....3
Barnens åsikter har betydelse för hur vi planerar verksamheten.	0.....1.....2.....3
Jag säger ofta ja till barnens idéer och önskemål.	0.....1.....2.....3
Jag kan säga ja till barnens idéer och förslag utan att först fråga mina kollegor.	0.....1.....2.....3

TEMA MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET	POÄNG: ☐ + ☐ = _____
Jag är medveten om de normer som finns på förskolan.	0.....1.....2.....3
Jag reflekterar över hur vi bemöter personer som avviker från normen.	0.....1.....2.....3
På vår förskola jobbar vi med att lära oss (barn och pedagoger) mer om olika kulturer.	0.....1.....2.....3
Jag vet vad mångfald handlar om.	0.....1.....2.....3

TEMA FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE	POÄNG: ☐ + ☐ = _____
Vi har hög närvaro på våra föräldramöten.	0.....1.....2.....3
Jag upplever att föräldrar och vårdnadshavare förstår vad som förväntas av dem.	0.....1.....2.....3
Jag upplever att det finns utrymme för föräldrarna att framföra synpunkter på verksamheten.	0.....1.....2.....3
Jag upplever att föräldramötena utnyttjas maximalt så att vi både ger information och för en dialog med föräldrarna.	0.....1.....2.....3

Vilken del vill du jobba mest med?
Rangordna från 1 till 5. 1 är den del du vill jobba mest med och 5 är den du vill jobba minst med. Lägg till siffran med poängen ovan, till respektive tema.

Tema BARNKONVENTIONEN	☐
Tema VÄRDEGRUNDEN	☐
Tema DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	☐
Tema MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET	☐
Tema FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE	☐

Resultat:

Det tema som fått **MINST** poäng bör ni fokusera **MEST** på. Planera in lite mer tid och eventuellt en lite längre föreläsning på den delen. Får ni ungefär lika många poäng på alla områden kan ni planera in lika mycket tid för varje tema.

Ett steg framåt

Jag är 15 år och bor i ett villaområde med min familj. På fritiden tycker jag om att spela fotboll och lyssna på musik.	Jag är 18 år och bor i lägenhet med min ensamstående mamma. Jag läser på naturvetenskapliga programmet på gymnasiet och tycker om att läsa böcker och spela datorspel.	Jag är 13 år och tycker om att rida och läsa böcker. Jag har en synskada som gör att jag har en personlig assistent. Jag bor i ett radhus tillsammans med min pappa och storasyster.	Jag är 19 år och bor i en egen lägenhet. Mina föräldrar kommer från Iran men jag är uppväxt i Sverige. Jag tycker om att spela tennis och umgås med vänner.
Jag är 16 år och bor med min familj i en lägenhet. Jag tycker om att dansa balett på min fritid.	Jag är 17 år och bor med min familj i ett hus. Jag tycker om att spela gitarr och att laga mat.	Jag är 30 år och bor i en lägenhet med min sambo, arbetar i en matvarubutik och är intresserad av jakt och fiske.	Jag är 63 år och arbetar på ett kontor, bor ensam i en villa nära centrum och är intresserad av trädgårdsarbete.
Jag är 55 år och bor i ett litet hus på landet. Jag är intresserad av konst och tycker om att sy. Jag jobbar hemifrån i mitt eget företag.	Jag är 27 år och studerar. Jag bor i en lägenhet tillsammans med mitt barn, jag tycker om att träna på gym och att läsa böcker.	Jag är 43 år gammal och jobbar inom sjukvården. Jag bor med min partner och våra två barn i ett radhus, på min fritid tycker jag om att laga mat och att resa.	Jag är 37 år gammal och bor i en lägenhet centralt i en större stad. Jag jobbar på en reklambyrå och är väldigt sportintresserad.

Vem ansvarar för vad? Förskolan och hemmet

Dra streck mellan påståendena och vem som ansvarar för dem.

Att barnet kommer i tid till förskolan.
Att barnet har varma kläder att ta på sig vid utomhusaktiviteter när det är kallt.
Att barnet går och lägger sig i tid.
Att barnet äter lunch.
Att barnet känner sig bekräftat och älskat.
Att barnet får leka och lära sig saker.
Att barnet får en god uppfostran.
Att trösta ett barn som är ledset.
Att barnet äter frukost
Att ta hand om barnet när det är sjukt.
Att se till att barnet får möjlighet att tala om sina åsikter.

Förskolan

Hemmet

Förskolan och hemmet

Nej och inte!

Barnet frågar	Troliga svar	Prova istället
<p>Varför kan vi inte äta glass varje dag?</p>	<p>För att det <u>inte</u> är nyttigt För att det <u>inte</u> är bra för tänderna</p>	<p>Vilken bra idé! Men jag tror att tandtrollen skulle göra massa hål då. Glass är gott, men är inte melon nästan lika gott? Det blir melon till mellis!</p>
<p>Jag vill inte...</p>	<p>Jo, alla ska... Här på förskolan...</p>	<p>Varför vill du inte? Vad vill du göra i stället? Kanske vi kan ändra lite och....? Blir det bra då?</p>

Att småprata med barn

Det är vanligt att...	Prova istället...
... säga till barn att de är söta/fina	... vad go' du är ... vad kul att du är här ... vad jag har saknat dig, ... hur mår du idag? ...vad glad jag blir av att se dig.
... säga att barn har fina kläder	... vilka bra brallor! ... vilka snabba skor. ... är koftan mysig?
... säga att barnens teckningar är fina	... så intressant! ... hur tänkte du? ... vilka färger använde du? ... var det kul att rita?

Barnkonventionen

Detta är en förkortad version av Barnkonventionen, vilken består av 54 artiklar, alla artiklar tas dock inte upp. Den kan bland annat användas till övningarna Pyramiden och Gör en affisch!

<i>Artikel 1</i> Barn – det är varje människa under 18 år.
<i>Artikel 2</i> Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
<i>Artikel 3</i> Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.
<i>Artikel 4</i> Konventionsstaterna ska sträva efter att till det yttersta av sina tillgängliga resurser försöka förverkliga barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. När resurserna inte räcker till bör man söka lösningar genom internationellt samarbete.
<i>Artikel 5</i> Föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnet och ska utifrån utvecklingen av barnets egen förmåga säkerställa att det får kännedom om och hjälp i att utöva sina rättigheter.
<i>Artikel 6</i> Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.
<i>Artikel 7–8</i> Alla barn har rätt till ett namn och en nationalitet. De har rätt att, så långt det är möjligt, få veta vilka deras föräldrar är. En stat får inte ta ifrån barnet sitt namn eller nationalitet
<i>Artikel 9</i> Ett barn ska inte hållas åtskilt från sina föräldrar mot sin vilja, utom när det är för barnets bästa. Barn som inte bor med båda sina föräldrar ska ha rätt att träffa båda två regelbundet.
<i>Artikel 10–11</i> Barn och föräldrar har rätt att träffa varandra även om de bor i olika länder. Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt. En förälder får inte utan lov föra bort sitt barn till ett annat land.
<i>Artikel 12–15</i> Alla barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör dem. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör ett barn ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet, religionsfrihet och frihet att bilda organisationer ska respekteras.

<i>Artikel 16</i> Varje barn har rätt till sin privat- och familjeliv, hem och post och ska skyddas mot ingripanden i dessa. Varje barn ska också skyddas mot angrepp på sin heder och sitt anseende.
<i>Artikel 17</i> Alla barn har rätt att ta del av information från massmedia, som syftar till att främja deras välfärd och utveckling. Massmedia ska därför uppmuntras att sprida information särskilt riktad till barn, samarbeta över gränserna, producera barnböcker, sprida information på minoritetsspråk samt skydda barn mot skadligt innehåll.
<i>Artikel 18</i> Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem alltid komma i första rummet. Staten ska stötta föräldrarna i sin roll.
<i>Artikel 19</i> Alla barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.
<i>Artikel 20–21</i> Barn som inte kan bo hemma hos sin familj ska ha rätt till alternativt omvårdnad. Vid adoption ska staterna säkerställa barnets bästa i enlighet med gällande lagar.
<i>Artikel 22</i> Alla flyktningbarn har rätt till skydd och hjälp om de kommer ensamma eller tillsammans med föräldrar eller annan person.
<i>Artikel 23</i> Alla barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som gör det möjligt för dem att delta aktivt i samhället.
<i>Artikel 24</i> Alla barn har rätt till hälso- och sjukvård. Alla länder ska arbeta för att minska spädbarnsdödligheten och bekämpa sjukdomar och undernäring och avskaffa traditionella, hälsofarliga sedvänjor. Gravida och nyblivna mammor har rätt till hälsovård.

<p><i>Artikel 25</i> Ett barn som har omhändertagits för vård, skydd eller behandling har rätt att få sin behandling och sitt omhändertagande granskat på regelbunden basis.</p>
<p><i>Artikel 26–27</i> Varje barn har rätt till den levnadsstandard som är skäligen för att trygga barnets utveckling. Föräldrarna har huvudsakligen ansvaret för detta, men om de inte klarar av det, måste staten se till att det finns stödprogram för att säkerställa detta. Även barnets sociala trygghet ska säkerställas med t.ex. socialförsäkringar som ska ges till familjer beroende på vilka tillgångar de har.</p>
<p><i>Artikel 28–29</i> Alla barn har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred, tolerans och vänskap mellan folken.</p>
<p><i>Artikel 30</i> Barn som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar har rätt till sitt eget språk, sin kultur och religion.</p>
<p><i>Artikel 31</i> Alla barn har rätt till lek, vila och fritid.</p>
<p><i>Artikel 32</i> Ett barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.</p>
<p><i>Artikel 33</i> Alla barn har rätt att skyddas mot olaglig användning av narkotika.</p>
<p><i>Artikel 34</i> Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.</p>
<p><i>Artikel 35</i> Bortförande, försäljning eller handel med barn ska förhindras.</p>
<p><i>Artikel 36</i> Barnet ska skyddas mot alla andra skadliga former av utnyttjande.</p>

<p><i>Artikel 37</i> Inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Barnet får inte bestraffas med livstids fängelse eller dödsstraff. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt. Barnet har rätt att snarast möjligt få juridisk hjälp. Barn i fängelse har rätt till kontakt med och besök av sin familj.</p>
<p><i>Artikel 38</i> Inget barn under 15 år får användas för direkt deltagande i väpnade konflikter. Barn får inte heller användas eller rekryteras av gerillarörelser med flera.</p>
<p><i>Artikel 39</i> Ett barn som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försummelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.</p>
<p><i>Artikel 40</i> Ett barn som är anklagat för brott eller blivit dömt för straffbara handlingar har rätt till en behandling som främjar barnets känsla för värdighet och för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.</p>
<p><i>Artikel 41</i> Rättigheterna i konventionen gäller inte om andra nationella lagar ger barnet större möjligheter att förverkliga rättigheterna.</p>
<p><i>Artikel 42</i> De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.</p>
<p><i>Artikel 43–45</i> Bestämmelser om hur alla länder som anslutit sig till konventionen ska arbeta för att förverkliga den. En övervakningskommitté inom FN granskar konventionsstaternas rapporter. FN-organ och frivilligorganisationer kan också delta med information till FN. Kommittén ger landet rekommendationer för hur de kan bli bättre på att förverkliga rättigheterna i konventionen.</p>
<p><i>Artikel 46–54</i> Regler om hur stater kan ansluta sig till konventionen och om när dessa börjar gälla. Konventionsstater kan inte reservera sig mot artiklar som strider mot denna konventions ändamål och syfte.</p>

Ordlista

- **Barnkonventionen** är FN:s konvention om barnets rättigheter.
- **Barnperspektiv** handlar om vuxnas syn på barn och barns syn på sin egen situation.
- **Delaktighet** är i detta sammanhang att få ta del av information eller att få olika valmöjligheter.
- **Diskriminering** innebär att behandla någon sämre än andra på grund av olika faktorer. I Sverige finns sju diskrimineringsgrunder, de är kön, etnicitet, religion, funktionsnedsättning, ålder, sexuell läggning och könsidentitet eller uttryck.
- **Fördom** är en förutfattad mening om hur något eller någon ska vara baserad på stereotypa föreställningar och generaliseringar.
- **Förförståelse** är en människas tidigare erfarenheter och åsikter som vi använder oss av för att tolka olika situationer. Fördomar kan ingå i en persons förförståelse.
- **Genus** innebär socialt kön. Olika föreställningar kring vad som är kvinnligt eller manligt. Föränderligt över tid och i olika delar av världen.
- **Grundprinciperna** är de fyra artiklar i Barnkonventionen som sätter tonen för hela konventionen och beskriver hur artiklarna ska tolkas. Artikel 2, 3, 6 och 12 är Barnkonventionens grundprinciper.
- **Inflytande** är i detta sammanhang att få vara med och fatta beslut eller till exempel få komma med egna förslag på aktiviteter.
- **Jämlikhet** innebär att alla människor ska ha samma rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnicitet, religion, funktionsnedsättning, ålder, sexuell läggning och könsidentitet eller uttryck, social bakgrund, utseende etcetera.
- **Jämställdhet** innebär att alla människor ska ha samma rättigheter och möjligheter oavsett kön.
- **Konventionsstater** är de länder som har ratificerat en konvention, till exempel de länder som bundit sig till att följa Barnkonventionen.
- **Kränkande behandling** är kränkning som inte innefattas av någon diskrimineringsgrund, till exempel på grund av utseende. Kränkande behandling kan vara verbalt, fysiskt eller psykiskt våld samt hot om våld.
- **Kulturkrock** kan uppstå när personer som inte har samma sociala referensram möts och kan ibland orsaka missförstånd eller meningsskiljaktigheter eftersom vi inte förstår varför den andra personen gör som hen gör.
- **Mångfald** innebär alla människors olika egenskaper, erfarenheter och bakgrund. Begreppet kan ha olika betydelse i olika sammanhang.
- **Normer** är sociala regler för vad vi säger, hur vi tänker, känner och handlar. Till exempel att stå i kö eller hålla upp en dörr, att vara man eller heterosexuell. Det som anses normalt och är mest socialt accepterat.
- **Pedagoger** är (inom *Olika men lika*) alla som arbetar med barn inom förskolan.
- **Personal** är (inom *Olika men lika*) alla anställda på förskolan som deltar i *Olika men lika*.
- **Ratificera** innebär att binda sig till ett avtal. Genom att ratificera Barnkonventionen har Sverige gjort sig bunden att följa den.
- **Trakasserier** är kränkningar som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna.

Boktips och länkar

För vuxna

- *Barnets bästa i främsta rummet – en pedagogisk utmaning. En guide till konventionen om barnets rättigheter* av Elizabeth Englundh
- *Barns inflytande i förskolan* av Elisabeth Arnér
- *Barns syn på vuxna* av Elisabeth Arnér och Britt Tellgren
- *En jämställd förskola* av Kristina Henkel
- *Förskolebarnets rättigheter* av Lars H Gustafsson
- *Föräldrasamverkan i förändring* av Nabila Alfakir
- *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2* av Kristina Henkel och Marie Tomicic
- *Genuspedagogik* av Kajsa Svaleryd
- *Mångfald och medkänsla i förskolan* av Annie Norell Beach
- *Möte med mångfald* av Aycan Bozarslan

För barn

- *Alla barns rätt* av Pernilla Stalfelt
- *Godnatt Tyra* av Alexander Holmberg och Ewa Stackelberg
- *Min familj* av Anna-Clara Tidholm
- *Min kropp är min* av Helena Enoksson (*Boken beställer ni på Västerås stifts hemsida*).
- *Orättvist* av Åsa Mendel-Hartvig
- *Pappa hämtar* av Alexander Holmberg och Ewa Stackelberg
- *Pricken* av Margret Rey
- *Så lika! Så olika! om mångfald och allas lika värde* av Jennifer Moore-Mallinos
- *Vem är det?* av Karin Salmson och Marie Tomicic

Länkar

Rädda Barnen	www.raddabarnen.se
Barnombudsmannen	www.barnombudsmannen.se
Diskrimineringsombudsmannen	www.do.se
Lyssna.nu	www.lyssna.nu
Olika förlag	www.olika.nu
Skolverket	www.skolverket.se
Luleå kommun, Att umgås med barn	www.lulea.se/omsorg--stod/barn-ungdom-och-familj/foraldrastod.html

Tips!

Olika förlag har bokpaket för förskolor som innehåller normkritiska barnböcker med tillhörande handledningar, varav några finns med bland övningarna för barn i **Olika men lika**. Bokpaketen finns att beställa på www.olika.nu

Referenslista

Litteratur

- Alfakir, Nabila (2010). *Föräldrasamverkan i förändring – handbok för pedagoger*. Egypten: Liber.
- Alfakir, Nabila (2004). *Skapa dialog med föräldrarna – integration i praktiken*. Malmö: Runa.
- Arnér, Elisabeth (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Kina: Studentlitteratur.
- Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Malmö: Studentlitteratur.
- Bozarslan, Aycan (2001). *Möte med mångfald. Förskolan som arena för integration*. Kina: Liber.
- Brade, Lovise, Engström, Carolina, Sörensdotter, Renita & Wiktorsson, Pär (2008). *I normens öga – metoder för en normbrytande undervisning*. Stockholm: Friends.
- Henkel, Kristina (2006). *En jämställd förskola – teori och praktik*. Falun: Jämställt.
- Henkel, Kristina & Tomicic, Marie (2009). *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2*. Riga: Olika förlag och Jämställt.
- Lindell, Björn & Hartikainen, Veikko (2001). *Var går gränsen? Värdegrunden i praktiken*. Morgongåva: Uppsala fortbildning.
- Norell Beach, Annie (1995). *Mångfald och medkänsla i förskolan*. Kristianstad: Rädda Barnen.
- Sherefay, Sonia (2001). *Med barnen i våra hjärtan*. Stockholm: Partnerprint.
- Svaleryd, Kajsa (2002). *Genuspedagogik*. Kina: Liber.

Elektroniskt

- Diskrimineringsombudsmannen. *Diskrimineringslagen om ålder*. <http://www.do.se/sv/Fakta/Diskrimineringsgrunderna/diskrimineringslagen-om-alder/> (hämtad 2013-11-12).
- Diskrimineringsombudsmannen. *Likabehandlingsarbete i förskolan*. <http://do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Utbildning/Likabehandlingsarbete-i-forskolan/> (hämtad 2013-11-12).
- Rädda Barnen. *Barnkonventionen är grunden till allt vi gör*. <http://www.raddabarnen.se/barnkonventionen/> (hämtad 2013-12-12).
- Rädda Barnen. *Ung Röst 2011*. <http://www.raddabarnen.se/ung-rost> (hämtad 2013-12-12).
- Skolverket (2011). *Förskolans och skolans värdegrund - förhållningssätt, verktyg och metoder*. <http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation> (hämtad 2013-11-12).

Anteckningar

A series of horizontal dotted lines provided for taking notes.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Olika men lika är en metodbok som på ett enkelt, roligt och kreativt sätt ger idéer till hur Barnkonventionen kan förverkligas inom förskolan med fokus på mångfald. Den handlar om att arbeta med Barnkonventionen, delaktighet, värdegrund samt mångfald och jämställdhet i förskolan.

Olika men lika är utvecklat av Rädda Barnen i samarbete med förskolepedagoger som varit delaktiga i utvecklingen av de olika övningarna för barn och testat dem i sin verksamhet. *Olika men lika* gör arbetet med Barnkonventionen roligt och inspirerande!

Rädda Barnen